

İstanbul Hukuk Mecmuası

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Başvuru: 01.04.2020
Revizyon Talebi: 06.10.2020
Son Revizyon: 10.10.2020
Kabul: 24.10.2020

Manevî Hakların Eser Sahibinin Ölümünden Sonra Kullanılması: FSEK Madde 19 Üzerine Bir Tedkik

Mustafa Ateş*

Öz

Eser üzerinde onu meydana getiren kimseye tanınmış haklara telif hakları denir. Telif hakları, sahibine manevî ve malî yetkiler bahşeder. Manevî haklar eser sahibinin kişiliğiyle ilgili, malî haklar ise ekonomik menfaatleriyle ilgili yetkilerden oluşur. Malî haklar hak sahibince, başka kişilere devredilmek veya lisans tanınmak suretiyle kullanılabilir. Ancak, eser sahibi manevî hakları ya bizzat kullanır veya yetkilendirdiği başka bir kişi vasıtasıyla kullanır. Manevî hakların para karşılığı değerlendirilmesi mümkün değildir; yani eser sahibi bedeli karşılığında bu hakları bir başka kişiye devredemez. Malî haklar eser sahibi öldüğü zaman mirasçılara intikal eder. Ancak Türk telif hukukuna göre manevî hakların miras yoluyla intikali mümkün değildir. Bununla beraber manevî haklardan bazıları, eser sahibi öldükten sonra, kanunun öngördüğü belirli bir süreyle eser sahibinin bazı yakınları tarafından kullanılabilir. Manevî hakların eser sahibinin ölümünden sonra kimler tarafından hangi süre zarfında kullanılabileceği FSEK'in 19. maddesinde düzenlenmiştir. Bu makalede, eser üzerindeki malî hakların eser sahibinin ölümünden sonra kullanılmasını düzenleyen mezkûr Kanunun 19. maddesinin analizi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Telif hakları, Manevî haklar, Manevî hakların kullanılması yetkisi, Eser sahibinin mirasçıları, Fsek madde 19

Exercise of Moral Rights in a Copyrighted Work of Author after His Death: An Examination on Article 19 of Turkish Copyright Code

Abstract

Copyright is a right granted to anyone who creates an original work. Copyright grants moral and economic benefit and authority to the author of an artistic and literary work. Economic rights provide economic benefits the author, whereas moral rights consist of powers related to his personality. Economic rights can be used by the owner himself, by transferring them to other persons, or by granting a license. However, the author uses the moral rights either through the powers that he has granted to another person or by himself. It is not possible to evaluate the moral rights for money, that is, the owner of the work cannot transfer these rights to another person for the price. When the owner of the work dies, economic rights are transferred to the heirs. It is not possible to transfer moral rights on the copyrighted work through inheritance according to Turkish Copyright Law. However, after the author dies, some of the moral rights can be used by some relatives of the author for a certain period prescribed by the law. It is regulated in the 19th article of Turkish Copyright Code (TCC) under Turkish Copyright Law. This essay analyses the article 19 of the TCC that regulates the use of economic rights on the work after the death of the author.

Keywords

Copyright, Moral rights on the copyrighted work, Heirs of the author, Power to exercise moral Rights, Article 19 of Turkish copyright code

* **Sorumlu Yazar:** Mustafa Ateş (Prof. Dr.), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: mustafa.ates@izu.edu.tr ORCID: 0000-0002-2401-5384

Atf: Ates M, "Manevî Hakların Eser Sahibinin Ölümünden Sonra Kullanılması: FSEK Madde 19 Üzerine Bir Tedkik" (2020) 78(3) İstanbul Hukuk Mecmuası 1279. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2020.78.3.0005>

Extended Summary

In terms of their qualities, the content of rights on intellectual and artistic works consists of various powers entitled to the author: Some of them are moral, and the others are economic. Moral powers are more about the personality of the author. On the other hand, economic powers represent the possibility of monetary use of the work. To be subject to various legal transactions, the creator of the work obtains economic benefits from his work. That is why it is called economic or financial rights.

Economic rights are rights that can be transferred and as required by their nature and that can be transferred to the heirs after the owner dies. The author has authority to transfer and assign his economic rights to other people under the Article 48 of the Turkish Copyright Law. Economic rights of author can be bought, sold, licensed, loaned, donated, exchanged as well as any other property or right as movable and immovable material goods under Turkish Copyright Law. The Turkish Copyright Code (TCC) also allows the transfer of economic rights through inheritance (Article 63)

By nature, moral rights cannot be measured with money according to the Turkish Law. These are based on the personality of the creator of the work and the characteristics of his personality that reflect the work. These rights arise when the work is created, *ipso jure* is gained—whether they are used or not is applied to the will of the owner. The author requests these rights for himself. It can also be used by a third person; however, transfer and assignment of others are not possible. Likewise, when the author dies, the rights that are not necessary to be evaluated in the markets are not transferred to the heirs. Certain moral rights are examined by certain people after the author dies according to the Article 19 of the TCC. The death event cannot break the owner's personal and moral connection with the work because the existence of the work continues even after the death of the creator. Therefore, the economic rights of the author in the work do not expire and must be protected for 70 years from the date of death of the owner of the work. During this period, there is a need to continue the use of moral rights for the wedding of the work.

Hence, this period is not a final period for the consideration of their moral rights as moral rights do not end with the expiration of 70 years. There is no time limit for moral rights although a time limit is stipulated for economic rights under Articles 26 and 27. The period specified in Article 19 of the Law means the maximum period for which only those persons who have been granted the right to exercise their moral rights can exercise their moral rights.

It is no longer possible for them to exercise the rights mentioned in this article if there is an authorized person still alive after 70 years of time because his authorization from this article has expired in terms of duration. In this respect, the end of the 70-

year period does not necessitate the end of their moral rights, as opposed to economic rights. This is because their moral rights are not restricted.

Some moral rights, in which the personality of the author has come to an end, continue if the work of his work exists, not only that the economic rights are protected. Moreover, it is stated in the copyright legal doctrine that the moral aspect of the work that can be attributed to the one that created it will be protected as a property to society and humanity after the death of its and its heirs. For example, nobody can embrace the poems of Yunus Emre or publish them in the name of Mevlana's Mesnevi even if 700–800 years have passed. Depending on some of these and unexamined conditions, some are indicative. Therefore, the financial rights on the works that are important for the culture of the country can be used by the Ministry of Culture according to the last paragraph of the Article 19—no matter how long it passes.

The provisions of Article 19 of the TCC are as follows:

If an author has not determined the manner in which the authorities granted to him by the first paragraphs of Articles 14 and 15 are to be exercised or has not left this matter to another person, these rights shall be exercised after his death by the executor, or, if no executor has been appointed, successively by the surviving spouse, his children, his testamentary heirs, his parents, and his siblings.

After the death of the author, those persons set out in the preceding paragraph may exercise the rights granted to the author under the third paragraphs of Articles 14, 15 and 16, in their own name and for a period of 70 years after the death of the author. If the author or the persons authorized under the first and second paragraphs of the Article 19 do not exercise their authorities, any person who has acquired an economic right from the author or from his successor may, provided that he proves a legitimate interest, exercise in his own name the rights granted to the author under the third paragraphs of Articles 14, 15 and 16.

Where there is more than one authorized person who cannot agree on an action, the court shall settle the conflict in summary proceedings, according to the presumed intentions of the author.

If there are no authorized persons under Article 18 or the preceding paragraphs or if such persons exist but they do not exercise their rights or if the terms laid down in the second paragraph have expired, the Ministry of Culture and Tourism may exercise in its own name the rights granted to the author under the third paragraphs of Articles 14, 15 and 16 if the work is deemed to be important for national culture.

In this essay, it will be explained what are the moral rights which are subject to transfer, by whom, under what conditions and when they can be used. However, only

issues regarding the moral rights of the author will be included here; A separate title for linked rights will not be opened. Because, in Turkish law, non-moral rights are not granted to the related rights holders other than performers. The performers, on the other hand, have the right to demand that their performances be promoted as the owner of their performances and that their performances are falsified and prevented from deteriorating in accordance with the provisions of TCC 80 / A (1). As a result, the explanations regarding the transfer and transfer of the moral rights of the authors to be made below are valid for the transfer and transfer of the moral rights granted to the performers in Article 80 of TCC.

Manevî Hakların Eser Sahibinin Ölümünden Sonra Kullanılması: FSEK Madde 19 Üzerine Bir Tedkik

I. Genel Olarak

Eser üzerindeki manevî haklar, eseri meydana getiren ile eser arasındaki kişisel bağlantıyı kuran, sürdüren ve koruyan menfaat ve yetkilerden oluşur. Eser sahibi öldüğü zaman kişiliği sona erer. Çünkü ölüm kişiliği sona erdiren tabii ve hukukî bir olaydır (TMK 28/1). Ancak eserler, eser sahiplerine göre çok daha uzun ömürlüdür. Eser, onu meydana getiren kişinin ölümünden sonra dahi varlığını sürdürür. Sahipleri 2000-3000 yıl evvel ölen ama bugün hâlâ hayatini sürdüren eserler çoktur. Sözelimi MS 537 yılında inşa edilen ve bugün belki de mimarının kemikleri toprağa dönmüş olan Ayasofya, takriben 1500 yıldır mimari bir şaheser olarak ayaktadır. 1273 yılında ölen *Mevlana*'nın *Mesnevî*'si sekiz asırdan daha uzun süreden beri değerinden hiçbir şey kaybetmeden yaşamaktadır.

Şu hâlde eser, onu meydana getirenin ölümünden sonra dahi varlığını sürdürdüğü için, ölüm olayı eser sahibinin eser ile olan kişisel ve manevî bağı koparamaz. Bu nedenle hukuk düzeni, hiç değilse malî hakların devamı süresince manevî hakların da kullanılabilmesini öngörmüştür. Eser sahibinin ölümü veya ölüme eşdeğer sonuçlar doğuran gaiplik kararının kesinleşmesiyle birlikte, eser üzerindeki malî haklar sona ermemekte ve ölüm olayından itibaren 70 yıl korunmaktadır. Bu süre zarfında eser üzerindeki malî hakların korunmasının bir anlam ifade edebilmesi için, manevî hakların kullanımının devamına da ihtiyaç vardır. Nitekim kanun koyucu bu zarureti görmüş ve bazı manevî hakların eser sahibinin ölümünden sonra 70 yıl süreyle kullanılabilmesine imkân tanımıştır. Bu süre, malî hakların korunma süresine paralel olarak belirlenmiştir. Böylece eser sahibinin bazı yakınları veya malî hak sahipleri, eser sahipliğinin sona ermesinden sonra 70 yıl süreyle manevî hakları kullanılabilir.

Şu kadar ki; bu süre, manevî hakların korunması için öngörülmüş nihai bir süre değildir. Çünkü manevî haklar 70 yıllık sürenin dolmasıyla sona ermez. Malî haklar bakımından bir süre sınırlaması öngörülmüş ise de (FSEK 26, 27), manevî haklar için bir süre tahdidi sözkonusu değildir. FSEK'in 19. maddesinde belirtilen süre, sadece bu madde ile kendilerine manevî hakları kullanma yetkisi tanınan kişilerin, yetkili kıldıkları manevî hakları kullanabilecekleri azami süreyi ifade eder. Dolayısıyla, bu kişiler arasında 70 yıllık süre dolduğu halde hâlâ hayatta bulunan yetkili biri varsa, o kişinin artık bu maddede sözü edilen hakları kullanması mümkün değildir. Çünkü onun bu maddeden kaynaklanan yetkileri süre yönünden sona ermiştir. Bu itibarla 70 yıllık sürenin bitmiş olması, malî haklarda olduğunun aksine, manevî hakların sona ermesini gerektirmez. Bunun nedeni manevî hakların herhangi bir süreyle sınırlandırılmamış olmasıdır.

Eser sahibinin kişiliğinin sona erdiği durumlarda manevî haklar, sadece malî hakların korunduğu sürece değil, ona ait eser varlığını sürdürdükçe devam eder. Nitekim öğretilerde eserin onu meydana getirene izafe olunabilecek manevî yönünün onun ve mirasçılarının ölümünden sonra topluma ve insanlığa mal olarak korunacağı ifade edilmektedir.¹ Sözelimi, hiç kimse üzerinden 700-800 yıllık süreler geçmiş olsa bile *Yunus Emre*'nin şiirlerini sahiplenemez veya *Mevlana*'nın *Mesnevi*'sini kendi adıyla yayımlayamaz. Bu gibi durumlarda ve muayyen şartlara bağlı olarak, bazı manevî hakların devlet tarafından süresiz olarak kullanılabilmesine imkân tanınması, manevî hakların çok daha uzun süre devam edebileceğinin bir göstergesidir.

Eser sahibinin ölümünün eser üzerindeki haklara etkisi ve manevî haklar bakımından ölüm olayına bağlanan hüküm ve sonuçlar FSEK'in 19. maddesinde düzenlenmiştir. Ölüm kişiliği sona erdiren bir olaydır. Kaybolan kişi hakkında mahkemece verilen gaiplik kararı da kişiliği sona erdirmesi yönüyle ölüme eşdeğer sonuçlar doğurur (TMK 35). Dolayısıyla, Kanunun ölümüne herhangi bir sonuç bağladığı hükümler, hakkında ölüm karinesi düşülen ve mahkemece gaipliğine hükmedilen kişiler için de aynen geçerlidir.

Eser sahibinin ölümü veya gaipliğine hüküm verilmiş olması ona ait kişilik haklarını sona erdirir. Ancak eser sahibinin genel kişilik hakları olarak adlandırılan bu haklarının sona ermesine karşı, meydana getirmiş olduğu fikir ve sanat eserinden dolayı kişiliğine bağlanmış manevî haklarını sona erdirmez. Zira FSEK eser sahibinin ölümünden sonra ona ait manevî hakların kullanılmasına ilişkin hükümlere yer vermiştir. Buna göre Kanunun 19. maddesinde, manevî hakların özünün değil, bunların niteliğine uygun olarak, *kullanma yetkilerinin* intikali düzenlenmiştir.

Bu maddede, sırasıyla intikale konu olan manevî hakların neler olduğu, bu hakların kimler tarafından, hangi şartlar altında ve ne zamana kadar kullanılabileceğini açıklanacaktır. Ancak burada sadece eser sahibinin manevî haklarıyla ilgili hususlara yer verilecek olup; bağlantılı haklar için ayrı bir başlık açılmayacaktır. Zira Türk hukukunda icracılar dışındaki bağlantılı hak sahiplerine manevî haklar tanınmamıştır. İcracı sanatçılar ise, FSEK md. 80/A(1) hükmü uyarınca, “icralarının sahibi olarak tanıtılmalarını ve icralarının kendi itibarlarını zedeleyecek şekilde tahrif edilmesini ve bozulmasının önlenmesini talep etme hakkına sahiptirler.” Sonuç olarak; aşağıda yapılacak eser sahiplerinin manevî haklarının devir ve intikaliyle ilgili açıklamalar, FSEK'in 80. maddesinde icracı sanatçılara tanınan manevî hakların devir ve intikali yönünden de aynen geçerlidir.

Hemen ifade edelim ki bu maddede Türk fikir ve sanat hukukunda manevî hakların eser sahibinin ölümünden sonra akıbeti ele alınmaktadır. Manevî hakların

¹ Hamide Topçuoğlu, *Fikri Haklar Ders Notları* (Ankara 1964) 35; N Şafak Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku* (3. Baskı, Yetkin 2008) 35.

neler olduğu ve bunların kapsamına ilişkin konulara çalışmanın hacmini aşmamak için bu makalede yer verilmemiştir.² Bu çerçevede konunun Kıta Avrupası'nın önde gelen Medeni Hukuk (*Civil Law*) ekolüne mensup ülkelerinden monist teorinin temsilcisi Alman ve düalist teorinin temsilcisi Fransız hukuklarında ele alınışı ile *Comon Law* siteminin cari olduğu Anglo-Amerikan hukuk sitemindeki yerine kısaca değinilecektir. Arkasından da Türk hukuku mevzuatı, uygulaması ve öğretisine göre konu hakkında ayrıntılı tespit ve değerlendirmelere yer verilecektir.

II. Mukayeseli Hukuktaki Durum

Fikir ve sanat hukukundaki manevî hak kavramı esas olarak Fransa'da doğmuş ve yayılmıştır.³ Ancak eser üzerinde onu meydana getiren kişinin, kişiliğine ait değerlerin esere yansıyan boyutunu ifade eden manevî hakkın hukukî mahiyeti konusundaki yaklaşım farklılıkları, bu hakların eser sahibi hayatta iken devredilip devredilemeyeceğine ve eser sahibi öldükten sonra da mirasçılara intikal edip etmeyeceğine ilişkin hukukî düzenlemelerin tasarımını da önemli ölçüde etkilemiştir. Bu hususta biri “monist teori” diğeri de “düalist teori” olarak nitelendirilen iki yaklaşım ön plana çıkmıştır. Burada önce monist teorin hâkim olduğu Alman hukukuna sonra da düalist teorinin hâkim olduğu Fransız hukuka kısaca temas olunacaktır.

Manevî hakların hukukî niteliği hakkında ileri sürülen monist teoriye göre malî ve manevî haklar tek bir haktan doğar. Eser üzerinde sözkonusu olan bu hak aslında kişilik hakkıdır. Teorinin mimarı *Gierke*'e göre, malî ve manevî menfaatler eser üzerinde bir “bütünlük” oluşturan hakka vücut verir. Eser, sahibinin şahsiyet hakları çevresine dâhil olup eserin hukuken korunmasının nedeni, sahibi ile eser arasındaki sıkı ilişki dolayısıyla kişiliğe dâhil menfaatlerin korunmasının gerekli olmasıdır.⁴ Monist teori olarak nitelendirilen bu yaklaşıma göre eser üzerindeki hakları malî ve manevî haklar şeklinde ayırmanın pratik bir yararı yoktur. *Ulmer*'in de ifade ettiği gibi, eser üzerindeki hak bir ağacın gövdesi, malî ve manevî hak olarak adlandırılan menfaatler de bu gövdeden çıkan dallar gibidir. Bu sebeple Alman Telif Hakları Kanuna göre malî ve manevî hakların terkiibinden oluşan ve bir bütünlük arzeden telif hakkı (*Urheberrechts*) devir ve temlik edilemez (*UrhG* 29).⁵

² Bu konuda ayrıntı için bkz Mustafa Ateş, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması* (1. Baskı, Seçkin 2003); Yalçın Tosun, *Medeni Hukuk, Sözleşme Hukuku ve Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Manevî Haklar* (1. Baskı, Onikilevha 2016); Mustafa Aksu, ‘Eser Yaratıcının Eseri Üzerindeki Manevî Hakları (Eser Yaratıcısı Kişilik Hakkı) ile Genel Kişilik Hakkı İlişkisi Üzerine Bir Deneme’ *Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan* (1. Baskı, Onikilevha 2010) C. I 121-158; Bella Karakis, ‘Moral Rights, French, United States, Soviet Compliance Wiht Article 6bis of Bern Convention’ (1994) 5 *Touro Int’l L Rev* 105; Ioannis Kikkis, ‘Bilgi Toplumunda Eser Sahibinin Manevî Haklarının Geleceği’ (Çev. Kelağa, Al) (2007) 12 *Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi* 951-973; Rona Serozan, ‘Mirasçıya Geçen ve Geçmeyen Haklar, Mirasçının Aslında Kazandığı Haklar ve Miras Bırakmanın Ölüm Sonrasına Uzanan Hakları’ *Prof. Dr. Nihal Uluocak’a Armağan* (1. Baskı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 1999) 311-317; Elizabeth Adeney, *The Moral Rights of Authors and Performers, An International Comparative Analysis*, (New York 2006); Adolf Dietz, ‘The Moral Right of the Author: Moral Rights and Civil Law Countries’ (1994) 19 *VLA JL & Arts* 199.

³ Ateş (n 2) 126 vd; Tosun (n 2) 36 vd; Karakis (n. 2) 105;

⁴ Adeney (n 2) 28.

⁵ Ayrıntı için bkz Dreier/Schulze/Schulze, *Urheberrechtsgesetz-Kommentar*, (UrhG § 29 Rn 1-24) (6. Aufl, 2018).

Ancak kural olarak, üçüncü kişilere telif hakkının *kullanım yetkisi* tanınmasına cevaz verilmiştir. Burada teknik anlamda hakkın devir ve temlik değil tam ruhsata benzer bir kullanım imtiyazının tanınması sözkonusudur. Alman Kanununun 28. maddesine göre eser üzerindeki manevî ve malî yetkilerin terkiibinden oluşan telif hakkı, eser sahibi öldükten sonra miras yoluyla mirasçılara intikal ettiği gibi, bu hakkın ölüme bağlı tasarrufla bir kimseye bırakılması da mümkündür (*UrhG* 29).⁶ Buna karşın eser sahipliği genel kişilik hakları kapsamında olduğu için devredilemez ve miras yoluyla intikale de konu olmaz. Kural olarak telif hakkının miras ve ölüme bağlı tasarrufla intikalinin söz konusu olduğu hallerde malî hakları kullanım yetkisine sahip olanlar sınırlı ölçüde manevî yetkileri de kullanabilir. Bu hakların kullanımını 70 yıllık koruma süresiyle sınırlıdır.

Fransız hukukunda hâkim olan ve bu ülkenin pozitif hukukuna da yansıyan düalist teoriye göre, eser üzerinde eser sahibinin ekonomik değeri haiz haklarından önce gelen manevî hakları vardır.⁷ Eser üzerindeki manevî haklar, eser sahibinin eserdeki kişiliğinin görünümüdür. O nedenle kişilik sona erse bile eser sahibinin eser üzerindeki manevî hakları korunmaya devam eder. Öyle ki eser üzerindeki malî haklar 70 yıllık koruma süresine tabi olmasına rağmen, manevî haklar herhangi süreye tabi değildir.⁸ Monist teorinin aksine malî ve manevî haklar birbirinden bağımsız olarak gelişir ve varlığını sürdürür. Bunun sonucu olarak, Alman Hukukundakinin aksine, Fransız Hukukunda malî hakların devir ve intikali mümkün olduğu halde manevî hakların yalnızca kullanım yetkisi devredilebilmektedir. Hakkın özünün devri mümkün değildir.

Nitekim Fransız Fikri Mülkiyet Kanununun (CPI) L.121.1 maddesine göre manevî hakların mirasçılara geçeceği ve kullanım yetkilerinin de muayyen bir kişiye ölüme bağlı tasarrufla tanınabileceği hükme bağlanmıştır. Mirasçılar manevî hakları kullanırken eser sahibince ölmeden önce açıklanan iradeye sadakat göstermek zorundadırlar. Fransız hukukunda manevî haklardan özellikle eserin umuma arzına büyük önem atfedilmiştir. Fransız Kanununun mezkûr maddesinin 2. fıkrasında, eser sahibinin öldüğünde henüz umuma arzedilmemiş eserleri mevcutsa, eserin umuma arzı hakkının kullanımına vasiyetname ile tayin edilen kişiler karar verir. Eser sahibinin bu yönde açıklanmış bir iradesi yoksa umuma arz salahiyetini öncelikle eser sahibinin alt soy mirasçıları kullanır. Eser sahibinin alt soyundan sonra ikinci sırada evlenmemiş olmak veya mal ayrılığına karar verilmemiş olmak kaydıyla eser sahibinin eşi gelmektedir. Nihayet mirasın tamamı veya bir kısmı kendisine kalan alt soy dışındaki mirasçılar da anılan hüküm uyarınca eserin umuma arzı yetkisini

⁶ Dreier/Schulze/Schulze (n 5) *UrhG* § 28 Rn 1-10; Ahlberg/Götting, *BeckOK Urheberrecht*, (*UrhG* § 28 Rn 1-7) (28. Aufl, München 2020); Joachim Pierer, 'Die persönlichkeitsrechte Urhebers nach dem Tod' (2019) GRUR 476-483.

⁷ Ayrıntı için bkz. Alain Strowel, *Droit d'Auteur et Copyright, Divergences et Convergences* (Bruxelles 1993); Tosun (n 2) 36-40.

⁸ Strowel (n 7) 495-495.

kullanabileceklerdir. Fransız Hukukunda umuma arz yetkisi dışında kalan manevî haklar miras hukukunun genel hükümlerine tabidir.⁹

İngiliz kökenli *Common Law* hukuk ailesine mensup ülke hukuklarında hâkim *copyrights* sisteminde başlangıçta “manevî hak” şeklinde bir kavram rastlanmamaktadır.¹⁰ ABD ve İngiltere gibi ülkelerin 1980’li yılların sonuna kadar Bern Sözleşmesine katılma konusunda çekingen davranmalarının sebeplerinden biri de bu Sözleşmenin üyelerine manevî hakları da koruma yükümlülüğü getirmesidir. Bu ülkelerde son dönemde manevî haklar diye bir hak kategorisine yer verilmiş olmasa da, manevî haklara benzer bir koruma farklı hukuk temellere dayanarak korunmaya çalışılmaktadır.¹¹ İngiliz ve ABD hukuk sistemlerine göre manevî hak olarak nitelendirilen yetkiler bir yana eser sahipliğinin dahi devrine cevaz verildiği haller sözkonusudur.

III. FSEK Madde 19’a Göre Kullanılabilecek Manevî Haklar

A. Genel Olarak

Türk Fikir ve Sanat Hukukunda malî hakların Fransız Hukukunda olduğu üzere devir ve intikaline cevaz verildiği halde (FSEK 63), manevî hakların devir ve intikaline cevaz verilmemiştir.¹² Şu kadar ki, eser sahibi hayatta iken manevî hakların *kullanılması yetkisini* başka bir kimseye devredebilir. Ancak manevî haklar eser sahibinin esere yansıyan kişiliği olarak kabul edildiği için bu hakkın özünün başkasının uhdesine geçecek şekilde temlik mümkün değildir. Eser sahibinin ölümünden sonra manevî haklarının akıbetine ilişkin olarak FSEK’in 19. maddesinde özel hükümlere yer verilmiştir. Mezkûr maddede manevî hakların intikali yerine manevî yetkilerin kullanılmasından söz edilmiştir. Bu yönüyle konunun Türk hukukunda Alman ve Fransız hukuklarından çok daha farklı düzenlendiğini ifade etmek mümkündür.

Bu cümleden olarak eser sahipliğinin ölüm veya gaiplikle sona ermesinden sonra kullanma yetkisi üçüncü kişilere intikal edecek olan manevî hakların neler olduğu, FSEK’in 19. maddesinde sınırlı sayma esasına göre belirtildiğini ifade etmek gerekir. Maddenin ikinci fıkrasında; bu maddenin ilk fıkrasında sayılan kimselerin, eser sahibine 14 ve 15. maddelerin birinci fıkralarında tanınmış yetkiler ile, 14, 15 ve 16. maddelerin üçüncü fıkralarında tanınan yetkileri, eser sahibinin ölümünden sonra kullanabilecekleri hükme bağlanmıştır. Buna göre, mezkûr hüküm uyarınca eser sahibinin ölümünden sonra manevî hakları kullanma yetkisine halef olanların kullanabileceği başlıca yetkiler şunlardan ibarettir:

⁹ Ateş (n 2) sh. 116 ve özellikle 115-120 no.lu dipnotlara bkz. Ayrıca bkz Tosun (n 2) 334-338.

¹⁰ Ateş, (n 2) 129.

¹¹ Ateş (n 2) 113- 118; Tosun (n 2) 72 vd.

¹² Bu konuda bkz Halil Akkanat, *Ölümün Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi*, (Filiz 2004) 129-133; Emre K Gökyayla, ‘Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda Düzenlenen Hakların Miras Yoluyla İntikali’ *Prof. Dr. Fikret Eren’e Armağan* (Seçkin 2006) 526-557.

- (a) FSEK md. 14/1 uyarınca, bir eserin umuma arzedilip edilmemesine karar vermek, yayımlanma zamanını ve tarzını tâyin etmek,
- (b) FSEK md. 14/3 uyarınca, eserin umuma arz edilmesi veya yayımlanma tarzı, sahibinin şeref ve itibarını zedeleyecek mahiyette ise gerek aslının gerek işlenmiş şeklinin umuma tanıtılması veya yayımlanmasını menetmek,
- (c) FSEK md. 15/1 uyarınca, eseri, sahibinin adı veya müstearıyla yahut adsız olarak umuma arzetmek veya yayımlama hususunda karar vermek,
- (d) FSEK md. 15/3 uyarınca, eser sahipliği üzerinde ihtilaf çıkması hâlinde hakikî eser sahibinin kim olduğunun tespiti davasını açmak,
- (e) FSEK md. 16/3 uyarınca, eser sahibinin şeref ve itibarını zedeleyen veya eserin mahiyet ve hususiyetlerini bozan her türlü değiştirilmeleri menetmek.

Görüldüğü gibi, eser sahibinin ölümünden sonra kullanılabilir manevî hakların muhtevası, Kanunda eser sahibine tanınmış manevî haklara göre daha sınırlıdır. Diğer bir ifadeyle kanun koyucu, tarafından eser sahibine ait manevî yetkilerden yalnızca bazılarının kullanılması yetkisinin üçüncü kişilere intikaline açıkça izin verilmiştir.

Oysa eser sahibinin yukarıda sözü edilenlerden başka manevî hakları da vardır. Bu hakları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- (a) FSEK md. 14/2 uyarınca, alenileşmemiş veya ana hatlarıyla umuma tanıtılmamış eserin muhtevası hakkında bilgi verilmesi,
- (b) FSEK md. md. 15/2 uyarınca, bir güzel sanat eserinden çoğaltma ile elde edilen kopyalarla bir işlenmenin aslı veya çoğaltılmış nüshaları üzerinde asıl eser sahibinin ad veya alametinin, kararlaştırılan veya mütad olduğu şekilde belirtilmesi ve vücuda getirilen eserin bir kopya veya işlenme olduğunun açıkça gösterilmesi,
- (c) FSEK md. 15/4 uyarınca, eser niteliğindeki mimarî yapılarda, yazılı istem üzerine eserin görülen bir yerine eser sahibinin uygun göreceği malzeme ile silinmeyecek biçimde eser sahibinin adının yazılması,
- (d) FSEK md. 16/1 uyarınca, eser sahibinin izni olmadıkça eserde veyahut eser sahibinin adında kısaltmalar, ekleme ve başka değiştirmeler yapılamaması,

FSEK md. 17 uyarınca, eser sahibinin, eserin fizikî varlığı üzerinde zilyet ve malik olanlara karşı hâiz olduğu eserin aslına erişim yetkisi ile malik ve zilyedin eser üzerinde tasarruf ederken eseri bozmasını, yok etmesini ve eser sahibinin haklarına zarar vermesini menetme.

Yukarıda görüldüğü üzere manevî haklar, 19. maddede atıfta bulunulanlardan ibaret değildir. O nedenle gerek uygulamada ve gerekse öğretide 19. maddede sözü edilmeyen manevî haklara ilişkin kullanım yetkilerinin bu maddede belirtilen kişi ve kurumlara intikal edip etmeyeceği tartışmalıdır. Zira Kanunda, bahse konu manevî hakların âkıbetinin ne olacağına dair açık bir hükme yer verilmiş değildir.

Buna göre; acaba eser sahibi öldükten sonra bu manevî haklar sona ermiş mi sayılacaktır? Eğer bu hakların eser sahibinin ölümünden sonra da devam etmesi amaçlanmış ise, ihlali hâlinde bu hakların korunması için kim harekete geçecektir? Kanun koyucu, manevî hakların intikal edecek kullanma yetkilerini sınırlı saymayla belirlediğine göre, eser sahibinin ölümünden sonra kullanma yetkisine sahip kişi ve kurumlar sözkonusu manevî hakları da kullanabilecek midir?

Aşağıda önce 19. maddede açıkça zikredilmeyen manevî hakların eser sahibinin ölümünden sonra bu madde kapsamında kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin tartışmalara değinilecektir. Arkasından, manevî hakların kullanılmasında nelere dikkat edilmesi gerektiği, kullanma yetkilerinin manevî haklarla ilgili talep ve davaları kapsayıp kapsamadığı ve özellikle 19. maddede zikredilen kişilerin manevî zarar tazminatı talep edip edemeyeceklerine ilişkin tespit ve değerlendirmelere yer verilecektir.

B. Madde 19’da Belirtilmeyen Manevî Hakların Kullanılıp Kullanılmayacağı

Yukarıda da ifade edildiği gibi, 19. maddede sözü edilmeyen manevî haklara ilişkin kullanım yetkilerinin, bu maddede belirtilen kişi ve kurumlara intikal edip etmeyeceği tartışmalıdır. Bu konuda *Arslanlı*, bir kanun boşluğu bulunduğunu ve bunun FSEK md. 19/2 hükmünün kıyasen tatbiki suretiyle doldurulamayacağını, sözkonusu hakların ancak TMK’nun şahsiyetin himayesine dair hükümleri dairesinde korunabileceğini savunmaktadır.¹³ *Öztaş* da *Arslanlı*’ya atfen bu görüşe iştirak etmektedir.¹⁴ Buna mukabil *Ayiter* ve *Erel*, aksi görüşte olup, sözkonusu haklardan çoğunun 19. maddede kullanılabileceği belirtilen haklarla ilişkisi veya benzerliği sebebiyle, bu madde kapsamında kullanılmasının mümkün olduğu kanaatinde dirler. *Gökyayla* ve *Tosun* da bu yazarlara iştirak etmektedir.¹⁵ *Tekinalp*, sınırlı sayma tarzındaki düzenleme biçiminden hareketle, 19. maddenin geniş yorumunun kabul edilemeyeceği ve madde hükümlerinin zikredilenler dışındaki haklara uygulanamayacağı görüşünü savunmuştur.¹⁶ Ancak yazar, sözkonusu hakların akıbeti hakkında bir görüş belirtmemiştir.

¹³ Halil Arslanlı, *Fikri Hukuk Dersleri II Fikir ve Sanat Eserleri* (Sulhi Garan Matbaası 1954) 168 ve 169.

¹⁴ Fırat Öztaş, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku* (1. Baskı, Turhan 2008) 544.

¹⁵ Ayrıntı için bkz Nüşin Ayiter, *Hukukta Fikir ve Sanat Eserleri* (S Yayınları 1981) 168 ve 169; Erel (n 1) 285 ve 286; Emre K Gökyayla, *Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi* (Yetkin 2001) 55-56; Gökyayla (n 2), 528; Tosun (n 2), 328.

¹⁶ Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (5. Baskı, Vedat 2012) 179.

Bu konu üzerinde detaylı bir analizde bulunan *Merdivan* ise özetle,¹⁷ Kanunun 19. maddesiyle yetkili kılınan kişiler tarafından bu maddede atıf yapılmayan FSEK md. 14/2 kapsamındaki hakların, bu maddenin 1 ve 3 fıkrası hükümleriyle doğrudan ilgili bulunduğunu, o nedenle bu fıkralar çerçevesinde kullanılabilceğini ifade etmektedir. Aynı şekilde, FSEK'in 19. maddesinde atıfta bulunulmamış olan 14/1, 15/2 ve 15/4 hükümleri kapsamındaki hakların 15/1 hükmüyle ilgili olduklarını ve o nedenle de anılan fıkra çerçevesinde kullanılacaklarını savunmaktadır. Yazara göre, 19. maddede zikredilmeyen FSEK md. 17/2 kapsamındaki tasarruf hakkı, eserde değişiklik yapılmasını men yetkisini düzenleyen 16/3 hükmüyle ilişki kurulabilen bir haktır. O nedenle 17/2 hükmündeki manevî hakkın 16/3 kapsamında değerlendirilerek md. 19'da belirtilen kişilerce kullanılması mümkündür. Yazar, 19. maddede sözü edilmeyen haklar arasında yer alan 16/1 hükmündeki yetkinin, bu maddenin 16/3 hükmü delaletiyle 19. maddede belirtilen kişilerce ancak "yasaklama" yönüyle kullanılabilceğinin kabulü gerektiğini savunmaktadır. Buna mukabil, bunların zorunlu olanlar dışında eserde değişiklik yapma yetkisini kullanamayacaklarını, bu yetkiyi kullanmalarının "eser sahipliğinin ölümlü intikal etmeyeceği" prensibine aykırılık oluşturacağını ifade etmiştir. Yazar, Kanunun 17. maddesinin 1 ve 3. fıkralarıyla eser sahibine tanınan eserin aslına erişim hakkının *Tekinalp* ve *Öztan* tarafından da önerildiği gibi,¹⁸ eser sahibinin mirasçılara da tanınması gerektiği görüşünü dile getirmiştir.

Kanaatimizce *Ayiter* ve *Erel*'in kanaatleri ve özellikle *Merdivan* tarafından yapılan tespit ve değerlendirmeler, sorunun FSEK sistemi içinde kalarak çözümüne katkı sağlayacak niteliktedir. Filhakika, Kanunun manevî hakları düzenleyen 14, 15 ve 16. maddelerinin atıf yapılan hükümlerinin, esas itibarıyla atıfta bulunulmayan diğer manevî hakları dolaylı da olsa içerdiği; atıf yapılanlarla yapılmayan hükümlerin hiçbir şekilde birbiriyle bağdaştırılamayacak nitelikte olmadıkları açıktır. Kanunun 14, 15 ve 16. maddelerinde düzenlenmiş olup da, 19. maddede atıfta bulunulmayan manevî hakların çoğu, nitelikleri itibarıyla 19. maddenin zikredilen manevî haklarla ilişkisi olan haklardır. Örneğin FSEK md. 15/3 hükmünde belirtilen yetkileri, bu maddenin ilk fıkrasında belirtilenlerden ayrı düşünmek zordur. Zira 15. maddenin 3. fıkrası, bu maddenin 1. fıkrasında eser sahibine münhasıran tanınmış olan "adın belirtilmesi" yetkisinin uygulamada ne şekilde kullanılacağını göstermektedir. 15. maddenin 4. fıkrası da, bu maddenin ilk fıkrasında yer alan temel ilkenin mimarlık eserleri bakımından uygulanması niteliğindedir. Dolayısıyla bu yetkiler gereken hallerde 15/1. madde delaletiyle 19/1. maddede zikrolunan şahıslarla kullanılabilmelidir.

Aynı şekilde md.19'da eser sahibinin eserde değişiklik yapılmasına ilişkin münhasır haklarını düzenleyen md. 16/1'e atıfta bulunulmamış olmasına rağmen, eserde veya eser sahibinin adında onun şeref ve haysiyetini zedeleyecek mahiyetteki

¹⁷ Ayrıntı için bkz. Fethi Merdivan (Levent Yavuz ve Türkay Alica), *Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Yorumu*, (C II, 1-47. Maddeler), (1. Baskı, Seçkin 2013) 678-681.

¹⁸ *Tekinalp* (n 16) 175; *Öztan* (n 14) 343.

değişikliklere karşı koyma yetkisinin, FSEK md. 19'un 2, 3 ve 4. fıkralarında belirtilen kişilerce kullanılmaması için bir sebep yoktur.¹⁹

Ancak md. 16/2 hükmü uyarınca, malî hak sahiplerinin eserde işleme, çoğaltma, temsil veya yayım tekniği icabı zaruri görülen değişiklikleri eser sahibinin hususi bir izni olmaksızın da yapabilmesine cevaz verildiği hâlde, eserde veya eser sahibinin adında burada belirtilenler dışındaki değişikliklerin, FSEK md. 19'da zikredilen diğer kişilerce yapılıp yapılamayacağı belli değildir.

Katıldığımız görüşe göre, FSEK md. 16/1 hükmü uyarınca, bu konuda eser sahibinin sarîh izni şart kılındığı dikkate alınır, sahibinin ölümünden sonra eserde zorunlu olanlar dışında değişiklik yapılamaz. Eserde değişiklik veya ekleme yahut çıkarma yapma yetkisinin de 19. maddede belirtilen kişilere intikal ettiği kabul edilirse, bu durum, bir manevî hakkı kullanmaya halef olmaktan ziyade, eser sahipliği statüsüne halefiyet anlamına gelir. Bu, FSEK'in dayanağı olan felsefeyle bağdaşmaz. Eserde ve eser sahibinin adında değişiklik yapılması yetkisinin 19. maddede sayılmamış olmasının gerekçesi de budur.²⁰ Gerçekten de eser sahibinin adında ve eserde, malî hakların kullanılması bakımından zaruri olanların dışında değişiklik yapılması hâlinde, eser ile onu vücuda getiren arasındaki bağ bütünüyle kopararak, eser sahipliğine bir üçüncü kişinin son vermesine kapı aralanmış olur. O nedenle 19. maddede sayılan kişilerin bu yetkiyi kullanamamaları gerekir.

Sonuç olarak; eser sahibinin ölümünden sonra FSEK'in 19. maddesi kapsamında kullanılabilecek manevî haklar, bu maddede atıfta bulunulan manevî haklarla sınırlı değildir. Kanunun 14, 15, 16 ve 17. maddelerinde düzenlenen manevî haklardan her biri birden fazla salâhiyeti ihtiva edecek şekilde düzenlenmiş olup, bunlar arasında zorunlu bağlantılar mevcuttur. Bu bağlantılar manevî hakların bölünmez, yani eskilerin deyiimiyle "tecezzi kabul etmez" olduğunu göstermektedir. Bu itibarla, 19. maddede zikredilen yetkiler ile zikredilmeyenler arasında bir ayırım yaparak; kanunla yetkili kılınan kişi ve kurumların, eser sahibinin ölümünden sonra bu maddede sözü edilmeyen salâhiyetleri kullanamayacaklarını savunmanın uygun olamayacağı kanaatindeyiz.

IV. Manevî Hakları Kullanabilecek Kişiler

A. Genel Olarak

Eser sahibinin manevî hakları, onun mutlak ve münhasır nitelikte yetkilerinden oluşur. O nedenle bu hakların nasıl kullanılacağına dair her türlü kararı bizatihi kendisi verir. Bunun için herhangi bir kişinin izin ve icazetine, katılımına da muhtaç

¹⁹ Aynı yönde bkz Erel (n 1) 286; Merdivan (Yavuz ve Alica) (n 17) 680-681.

²⁰ Erel (n 1) 286.

değildir. Ayırt etme gücüne sahip olması kaydıyla küçük ve kısıtlılar dahi bu yetkiyi haizdir.

Eser sahibi, manevî haklarını bizzat kullanmak yerine başka bir kişiye de kullandırabilir. Bu durumda hakların kullanım tarzını bizzat belirleyip, kendi tespitlerine uygun olarak kullanılmasını başka bir kişiye bırakabilir. Hatta hakların ne şekilde kullanılacağını belirleme yetkisini dahi üçüncü kişiye verebilir.

Bu açıklamalardan hareketle manevî hakları kullanabilecek kişileri; (i) eser sahibi, (ii) eser sahibince yetkili kılınan kişiler ve (iii) kanundan dolayı kullanma yetkisine sahip kişiler olmak üzere üçe ayırmak mümkündür. Hakların eser sahibince kullanılması bu makalenin konusu değildir. O nedenle burada bu mevzu üzerinden durulmayacaktır.²¹

Bu çalışmanın konusunu manevî hakların 19. md. kapsamında kanundan dolayı kullanma yetkisi oluşturmakla birlikte, mezkûr maddenin birinci fıkrasında eser sahibinin “manevî hakları kullanma tarzını herhangi bir kişiye bırakmış olabileceğinden” söz edilmektedir. O nedenle kısaca manevî hakların eser sahibince yetkili kılınan kişilerce kullanılmasına değinmekte fayda vardır. Arkasından da, Kanunun 19. maddesine göre manevî hakların kimler tarafından kullanılabilceği ele alınacaktır.

B. Eser Sahibince Yetkili Kılınan Kişiler

Manevî haklar üzerinde mutlak ve münhasır yetkilere sahip olan eser sahibi, ölmeden önce bu hakların ne şekilde ve kimler tarafından kullanılacağını belirleyebilir. Mesela eserin kim tarafından ne zaman ve hangi tarzda umuma arz edileceğini; eserde adın belirtilmesi yetkisinin kim tarafından nasıl kullanılacağını, eserde değişiklik yapıp yapılmayacağını, yapılacaksa bunun mahiyeti gibi hususları tespit etmiş olabilir. Eser sahibinin manevî hakları kullanma yetkisini bıraktığı kimse, onun mirasçısı olabileceği gibi, malî hakları devralmış bir kişi, bir sanat ve edebiyat uzmanı, onun kendisine itimat ettiği “herhangi bir kişi” de olabilir.²²

²¹ Bu konuda ayrıntı için bkz Fethi Merdivan, ‘Manevi Hakların Eser Sahibinin Ölümünden Sonra Kullanılması ve Yakınların Dava Hakkı (Konuyla İlgili Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi)’ (2014) 1 FMR 103-107.

²² Ayıter (n 15) 202-203.

Eser sahibinin bu yöndeki irade beyanı şekil şartına tabi değildir. Bu irade; bir noter senedi ile açıklanmış olabileceği gibi adi yazılı şekilde kaleme alınmış bir beyannameyle, hatta sözlü olarak da açıklanmış olabilir. Çünkü Kanun manevî hakların kullanım yetkisinin tespiti ve devrine mahsus bir şekil şartı aramamıştır. Nitekim öğreti ve Yargıtay tarafından da eserde değişiklik yapılması dışındaki manevî hakların kullanılması hususundaki yetki devrinin şekle tabi olmadığı kabul edilmektedir.²³

Şu kadar ki, kendisine manevî hakları kullanma yetkisi verilen kişi, bu hakları devralmış olmaz. Yetkilendirilen kişi, sadece bu hakları eser sahibi namına kullanım yetkisini kazanmış olur. Bu hukukî ilişkinin konusu, eser sahibi namına bir işin görülmesi edimidir. O nedenle, kural olarak, taraflar arasındaki hukukî münasebet mahiyeti itibarıyla bir vekâlet ilişkisidir. Yetkili kılınan kişi, eser sahibinin vekili sıfatıyla bu hakları kullanır. Somut olayın özelliklerine göre bu hukukî ilişki hizmet, istisna veya yayım sözleşmesi gibi başka bir işgörme ilişkisi mahiyetinde de olabilir. Eser sahibi, hayatta olduğu sürece, bu konudaki tasarruflarını geri alabileceği gibi, sınırlandırabilir, genişletebilir veya bu türden tasarruflarında sair değişiklikleri de yapabilir.

Manevî hakları kullanma yetkisi verilen kişi, gerçek kişi olabileceği gibi şirket, vakıf, dernek, belediye veya bakanlık gibi özel ya da kamu hukuku tüzel kişisi de olabilir. Örneğin bir yazar eseriyle ilgili manevî hakların kullanım tarzını belirleme görevini bir yayınevine verebilir. Bir müzisyen bir yapımcıyı, bir ressam veya heykeltıraş da bir galeriyi yahut bir sanat müzesini yetkili kılabilir. Manevî hakların kullanılması yetkisi bir meslek birliğine de bırakılabilir.²⁴

Bütün bu hallerde devredilen, manevî hakkın kendisi değildir; sadece kullanım yetkileri devredilmiş olur. Yetkilendirilen kişi veya kurumun manevî hakları kullanma yetkisinin kaynağı, eser sahibinin iradesidir. Bu itibarla, yetkilerini kullanırken eser sahibinin arzu ve iradesine uygun hareket etmek ve bu yetkileri onun çizdiği sınırlar dahilinde kullanmak zorundadır. Örneğin eser sahibi, eserinin ne zaman ve hangi mecrada umuma arz edileceğini belirlemiş ise, eser bu tarihten evvel alenileştirilemez, yayımlanamaz. Eser sahibi eserin müstear adla veya anonim olarak umuma arzını istemiş ise, umuma arz yapılırken eser sahibinin müstear adının kullanılması veya eserin anonim olarak umuma arzı şarttır.

²³ Arslanlı (n 13) 71; Ayiter (n 15) 206; Tekinalp (n 16) 164. Yargıtay 11 HD 2008/7374, 04.06.2018. İşbu karar için bkz Merdivan (Yavuz ve Alica) (n 17) Karar no 14/77. Eserde değişiklik yapılması yetkisinin devri şekle tabi olduğuna ilişkin görüşler için bkz Erel (n 1) 146; Tekinalp (n 16) 162; Cahit Suluk ve Ali Orhan, *Uygulamalı Fikri Mülkiyet Hukuku - Genel Esaslar-Fikir ve Sanat Eserleri* (Arıkan 2005) 711 vd.

²⁴ Tekinalp (n 16) 178.

Eser sahibince yetkilendirilen kişinin görevi, FSEK md. 19/1’de atıfta bulunulan yetkileri kullandığında sona erer.²⁵ Ancak eser sahibinin aksini öngörmüş olması mümkündür. Yetkili kişi bir süre öngörülmüş ise yetkili kılındığı hakkı ancak o süre boyunca kullanabilir. Yetki süresiz olarak verilmiş olabilir. Diğer bir deyimle, eser sahibi manevî hakları kullanma yetkisini açıkça “süresiz” olarak bir kimseye bırakabilir. Bu durumda o kişi, yetkili kılındığı manevî hakları, en çok malî hakların korunma süresi doluncaya kadar eser sahibi namına kullanılabilir.

Eser sahibinin hakların kullanım tarzını belirlediği ve bu hususu bir kimseye süresiz olarak bıraktığı durumlarda, eser sahibinin mirasçılarının veya diğer üçüncü şahısların manevî haklar üzerine hiçbir tasarruf yetkisi kalmaz.²⁶ Zira eser sahibinin manevî hakların kullanılma tarzına ve kullanacak kişilerin tespitine yönelik talimatları, bütün mirasçıları ve vasiyeti tenfiz memuru da dâhil tüm ilgilileri bağlar. O nedenle md. 19/1’de zikredilen kişilerin eser sahibinin manevî yetkilerini kullanması söz konusu olamaz.²⁷

Eser sahibinin manevî haklarının kendisinin ölümünden sonra nasıl kullanılacağına ilişkin olarak açıkladığı irade, mahiyeti itibarıyla “ölüme bağlı tasarruf” niteliğinde bir işlemdir. Bir gerçek kişinin, hüküm ve sonuçlarını kendi ölümünden sonra meydana getirmek üzere, henüz hayatta iken yapmış olduğu hukukî muamelelere “ölüme bağlı tasarruf” denilir (TMK 502 vd.). Ölüme bağlı tasarruf, vasiyet veya miras sözleşmesi şeklinde yapılabilir (MK 514). Kullanım tarzı eser sahibi tarafından ölüme bağlı tasarrufla belirlenmiş manevî haklar, eser sahibinin mirasçıları veya üçüncü kişiler tarafından kullanılamaz. Bu durumda bahse konu hakların, mirasçı olup olmadığına bakılmaksızın sadece ölüme bağlı tasarrufta tayin edilen kişi veya kişilerce eser sahibinin son arzusuna uygun olarak kullanılması gerekir.²⁸

C. Madde 19/1 ile Yetkili Kılınan Kişiler

1. Genel Olarak

Eser sahibinin hayattayken manevî hakların kullanım tarzını bizzat belirlememiş ve bu konuda herhangi bir kişiyi de yetkili kılmamış olması ihtimaline binaen; bu haklardan hangilerinin kimlerce, ne zamana kadar ve nasıl kullanılacağı FSEK’in 19. maddesinde gösterilmiştir. O nedenle mezkûr madde, yalnızca eser sahibinin manevî haklarının kullanım tarzını bizzat belirlemeden veya bu işin yapılmasını bir başka şahsa bırakmadan ölmüş olması halinde uygulanabilir. Yukarıda da ifade olunduğu üzere, anılan maddenin eser sahibi hayatta olduğu dönemde uygulanma kabiliyeti yoktur.

²⁵ Merdivan (Yavuz ve Alica) (n 17) 667.

²⁶ Erel (n 1) 284.

²⁷ Ayiter (n 15) 203.

²⁸ Arslanlı (n 13) 167; Erel (n 1) 284; Öztan (n 14) 542; Gökyayla (n 15) 54.

Mezkûr maddenin 1. fıkrasına göre eser sahibinin ölümünden sonra bu maddede atıfta bulunulan manevî hakları kanundan dolayı kullanabilecek sùjeler şunlardır:

- (i) Vasiyeti tenfiz memuru,
- (ii) Eser sahibinin bazı mirasçıları,
- (iii) Malî hak sahipleri,
- (iv) Kùltür ve Turizm Bakanlığı.

Hemen belirtelim ki, maddede zikredilen sùjelerden bazıları bu maddenin atıfta bulunduğu tüm manevî hakları kullanabilirken, bazıları sadece kanunun kendileriyle ilgili atıfta bulunduğu hakları kullanabilir. Örneğin 19. maddenin birinci fıkrasında zikredilen kişiler bütün manevî hakları kullanma yetkisine sahipken, maddenin sonraki fıkralarında belirtilen malî hak sahipleri ve Kùltür Bakanlığı anılan hakların tamamını kullanma yetkisine sahip değildir.

Bu kıstasa göre 19. maddeye çerçevesinde manevî hakları kullanabilecek olanları; (i) maddenin 1. fıkrasında zikredilenler, (ii) maddenin diğer fıkralarında zikredilenler şeklinde tasnif etmek mümkündür. Maddenin birinci fıkrasında, manevî hakları kullanabilecek olan birden fazla kişiden söz edilmiştir. Bunlar (i) vasiyeti tenfiz memuru, (ii) eser sahibinin sağ kalan eşi ve çocukları ile mansup mirasçıları; (ii) eser sahibinin ana-babası ve (iii) eser sahibinin kardeşleridir.

2. Vasiyeti Tenfiz Memuru

Vasiyeti tenfiz memuru; genel olarak, miras bırakanın bir ölüme bağlı tasarrufu ile açıkladığı son arzularını yerine getirmek üzere görevlendirilmiş kişidir. Esasen, miras bırakanın ölüme bağlı tasarruf yoluyla açıkladığı son arzularını yerine getirme görevi, onun yasal veya atanmış mirasçılara aittir. Bununla birlikte mirasçılar, mirasbırakanın kendi çıkarlarına aykırı gördükleri tasarruflarını yerine getirmek istemeyebilir, çeşitli sebeplerle bundan kaçınabilir veya bu işi yapabilecek ehliyete ve liyakate sahip olmayabilirler.²⁹ Bu gibi sebeplerden dolayı kanun koyucu miras bırakana, güvendiği bir kişiyi, vasiyetini kendi arzusuna uygun olarak yerine getirmek üzere, görevlendirme yetkisi tanımıştır (TMK 550-556).

TMK'da “vasiyeti gerçekleştirme görevlisi” denilen vasiyeti tenfiz memuru, 19. maddeye göre manevî hakları kullanabilecek kişilerin başında gelir. Bu maddenin birinci fıkrasında zikredilen kişiler eser sahibinin yasal mirasçıları olduğu halde, vasiyeti tenfiz memurunun böyle bir sıfatı yoktur. Vasiyeti tenfiz memuru olarak atanabilmek için, göreve başladığı anda fiil ehliyetine sahip olmak yeterlidir. Tüzel

²⁹ Mustafa Dural ve Turgut Öz, *Miras Hukuku* (Filiz 2019) 185.

kişi de vasiyeti tenfiz memuru olarak atanabilir. Bir hukuk fakültesi dekanı veya noter de vasiyeti tenfiz memuru olarak görevlendirilebilir. Birden fazla vasiyeti tenfiz memuru görevlendirilmesi de mümkündür. Bu takdirde, tasarruftan veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça, bunlar görevi birlikte yürütürler.³⁰

Vasiyeti tenfiz memurluğunun hukukî niteliği tartışmalıdır. Bir görüşe göre vasiyeti tenfiz memurluğu *sui generis* bir kurumdur.³¹ Bazı yazarlar vasiyeti tenfiz memurluğunu temsil – vekâlet olarak izaha çalışmaktadır. Bunlardan bazıları mirasbırakanın; bazıları terekenin ve bazıları da mirasçılarının temsilcisi olduğu savunur. Vasiyeti tenfiz memurluğu konusunda Türk-İsviçre Hukukunda hâkim görüş, onu, tereke üzerinde mirasçılarının haklarını sınırlayan ve mirasçılarının talimatına uygun olarak kullanabileceği sınırlandırılmış bir ayni hakka sahip “güvenilir kişi” (*Teuhand*) olarak tanımlamaktadır.³²

Vasiyeti tenfiz memuru, kanun veya miras bırakanın iradesine uygun olarak mirasın tasfiyesi için, bizzat mirasbırakan tarafından ve yalnızca ölüme bağlı tasarruf yoluyla atanır (TMK 550-557). Ancak öğretilerde miras sözleşmesiyle atanabileceği de kabul edilmektedir.³³ Vasiyeti tenfiz memurunu atama yetkisi yalnızca mirasbırakana aittir. Kişilik hakkının bir parçası olması nedeniyle mirasbırakan bu yetkisini başka bir kimseye devredemez. Keza, tereke temsilcisi atayabilme yetkilerini haiz olmalarına rağmen mirasçılarının ve mahkemenin de vasiyeti tenfiz memuru tayin yetkisi yoktur.³⁴

Vasiyeti tenfiz memurunun görevleri TMK 552/2 belirtilmiştir. Buna göre, vasiyeti tenfiz memuru; göreve başladıktan sonra gecikmeksizin terekedeki malların, hakların ve borçların listesini düzenler. Liste düzenlenirken imkân varsa mirasçılar hazır bulundurulur. Temel görevi; terekeyi yönetmektir. Bu çerçevede, yönetimin gerektirdiği ölçüde tereke mallarının zilyetliğinin kendisine devrini isteyebilir. Tereke alacaklarını tahsil eder, borçlarını öder; vasiyetleri yerine getirir. Terekenin paylaşılması için plân hazırlar; tereke ile ilgili dava ve takiplerde miras ortaklığını temsil eder. Mirasçılar tarafından açılmış davalardan görevi ile ilgili olanlara müdahil olarak katılabilir. Açtığı veya aleyhine açılan davalar ile yapılan takipleri mirasçılara bildirir.

Vasiyeti tenfiz memurunun kanundan kaynaklanan bu görevlere dair yetkileri inhisarî olup; mirasçılarının bu konularla ilgili herhangi bir yetkiyi kullanması söz konusu olamaz. O sadece murisin arzularına göre hareket eder, mirasçılarının bu hususlarla ilgili talep ve talimatları onu bağlamaz.³⁵ Vasiyeti tenfiz memuru terekenin yönetimi

³⁰ ibid 187.

³¹ Bu görüşü savunanlar için bkz Dural ve Öz (n 29) 188'deki dipnot 526.

³² ibid 189.

³³ ibid 185.

³⁴ Yargıtay 2 HD, 4696/5208, 10.6.1982 (1982) 11 YKD 1522.

³⁵ Kemal Oğuzman, *Miras Hukuku* (6. Baskı, İstanbul 1995) 160; Dural ve Öz (n 29) 189.

ve tasarruf yetkisinin gerektirdiği ölçüde tereke malları üzerinde zilyetliğe sahiptir. O nedenle, sözkonusu mallar üzerinde mirasçılar dolaylı ve asli zilyet, vasiyeti tenfiz memuru ise doğrudan ve fer'i zilyet sıfatını haizdir. Vasiyeti tenfiz memuru, görevi kabul ettiği andan itibaren ilgililere karşı vekil gibi sorumludur (TMK 556).

Manevî haklar miras yoluyla intikale elverişli olmamakla birlikte, vasiyeti tenfiz memuru atanmış ise ve eser sahibinin bu meyanda açıklanmış başkaca bir iradesi de yoksa, FSEK md. 19/1 uyarınca manevî hakları kullanma yetkisi, eser sahibinin diğer yakınlarından önce vasiyeti tenfiz memuruna aittir. Vasiyeti tenfiz memuru olarak birden fazla kişi atanmış ise, bunların manevî hakları birlikte kullanması gerekir. Nitekim TMK md. 551/1, birden çok vasiyeti yerine getirme görevlisi atanmış olması halinde, tasarruftan veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça, bunların görevi birlikte yürüteceği ifade edilmiştir. Manevî hakların kullanılması hususunda ihtilafa düştükleri takdirde, 19. maddenin 4. fıkrası hükümlerine göre hâkimin müdahalesini talep edebilirler.

Eser sahibince vasiyeti tenfiz memuruna bu hakları kullanabilmek için vasiyetnameyle özel olarak bir görev verilmiş olması şart değildir. Genel anlamda mirasın tasfiyesi için tâyin edilmiş bir vasiyeti tenfiz memuru, vasiyetnamede eser sahibine ait eserlerden hiçbir bahis olmasa dahi, eser sahibinin terekeye dâhil eserleri üzerindeki FSEK md. 19/1'de sözü edilen manevî hakları kullanır. Çünkü FSEK md. 19/1'de genel anlamda vasiyeti gerçekleştirme görevlisinden söz edilmiştir. Hükümde, vasiyeti gerçekleştirme görevlisinin münhasıran eser sahibinin eser üzerindeki haklara ilişkin son arzularını yerine getirmek üzere, özel olarak görevlendirilmesi gerektiğine dair bir kayıt ve şarta yer verilmiş değildir.

Eser sahibinin ölümünden sonra manevî hakları kullanabilecek kişiler arasında vasiyeti tenfiz memurunun ilk sıraya konulması; kanun koyucunun manevî haklar konusunda eser sahibinin iradesine verdiği önem ve önceliğin bir göstergesidir. Çünkü vasiyeti tenfiz memurunun işi, asli görevi, eser sahibinin ölümünden sora yapılmasını istediği şeyleri, onun arzusuna uygun bir şekilde yapmaktır. O nedenle, eser sahibinin vasiyeti tenfiz memuru olarak tayin ettiği kişi, kanunda belirtilen hakları eser sahibinin son arzuları istikametinde kullanır.

Vasiyeti tenfiz memuru atanmış ise, bu maddede zikredilen diğer kişiler, söz konusu hakları kullanma yetkisini haiz değildir. Çünkü kanun koyucu manevî hakları kullanma konusunda vasiyeti tenfiz memuruna bahsettiği yetkiler inhisarîdir ve bunlar doğrudan doğruya Kanundan (FSEK 19) doğar. Bu itibarla, mirasçıların ve malî hak sahiplerinin, onun FSEK md. 19'dan kaynaklanan yetkilerini kullanmasına itiraz hakları yoktur. Hatta atanmış olması halinde vasiyeti tenfiz memuru, eser sahibinin halen terekedeki malî haklarla ilgi yetkilerini de kullanır. Zira TMK 552/2 uyarınca terekenin tasfiyesine kadar, muristen geriye kalan malvarlığına dâhil malî

haklarla ilgi yetkilerin kullanımı münhasıran vasiyeti tenfiz memuruna aittir. Ancak mirasçılar, vasiyeti tenfiz memurunun yetkilerini kanuna, veriliş amacına ve dürüstlük prensiplerine uygun kullanmadığını düşünüyorlarsa, her zaman sulh mahkemesine şikâyet ederek, görevden alınmasını talep edebilirler (TMK 555).

Vasiyeti tenfiz memurunun işlevi, görevin tamamlanmasıyla kendiliğinden sona erer. Onun en temel işi, terekenin tasfiyesi olup bu hususa dair işlemler tamamlandığında görevi kendiliğinden son bulur. Ancak mirasbırakan eser sahibi, yaptığı ölüme bağlı tasarrufunda, FSEK'in 19. maddesindeki hakların kullanılması yönünden farklı bir düzenleme öngörmüş olabilir. Örneğin, terekenin tasfiyesinden sonra dahi vasiyeti tenfiz memurunun 19. maddeden kaynaklanan manevî hakları kullanma yetkisinin devamını istemiş olması mümkündür. Muayyen bir kullanım süresi tespit edilmiş olabileceği gibi, manevî hakların vasiyeti tenfiz memurunca süresiz kullanılması yönünde irade beyanında bulunulmuş olabilir. Bu durumda vasiyeti tenfiz memurunun görev ve yetkileri, tasfiye işlemleri tamamlanmış olsa bile, sona ermez.

Vasiyeti tenfiz memurunun görevini sona erdiren diğer hallerin başında onun ölümü gelir. Bu görev, fiil ehliyeti yitirmesi veya göreve atanmasını geçersiz kılan bir halin vukuunda da sona erer (TMK 554). Ancak bu ikinci durumda, onun atanmasına dayanak teşkil eden ölüme bağlı tasarrufun mahkemece iptaline karar verilmiş olması gerekir. Uygun bir zamanda olması kaydıyla, istifası halinde de görev kendiliğinden sona erer. Bunların dışında TMK 555/3 hükmünde öngörülen sebeplerden biri mevcutsa, vasiyeti tenfiz memurunun görevine sulh hâkimince son verilebilir.

Vasiyeti tenfiz memuru 19. madde kapsamına giren kullanım yetkileriyle ilgili olduğu ölçüde ve bu hakları kullanma yetkisini haiz bulunduğu süre boyunca aktif ve pasif dava ehliyetine sahiptir. O nedenle yasal olarak kullanma yetkisini haiz olduğu eser sahibinin manevî haklarının korunmasına yönelik olarak tecavüzün ref'i (FSEK 66, 67), tecavüzün men'i (FSEK 69) ve tazminat davalarını (FSEK 70) açabilir. Hatta terekenin tasfiyesine kadar malî hakların yönetimi ve tasarrufu konusunda da yetkili olması nedeniyle, malî haklara tecavüzün ref'i (FSEK 68), tecavüzün men'i ve maddi ve manevî tazminat davalarını (FSEK 70) da açabilir. Vasiyeti tenfiz memuru, mezkûr madde kapsamında inhisarî yetkilerle donatıldığı için, mirasçılar, kural olarak aynı konuyla ilgili dava açamazlar. Ancak genel hükümlere göre fer'i müdahil sıfatıyla vasiyeti tenfiz memurunca açılan davaya katılabilirler (HMK 53).

Vasiyeti tenfiz memuru atanmamışsa veya atanmış memurun görevi bu hakları kullanmadan önce ölüm, gaiplik, ehliyet kaybı, istifa yahut başka bir sebeple sona ermişse, manevî hakları kullanma yetkisi sırasıyla, eser sahibinin sağ kalan eşi ile çocuklarına ve mansup (atanmış) mirasçılarına, ana-babasına ve nihayet kardeşlerine intikal eder (FSEK 19/1).

3. Eser Sahibinin Bazı Mirasçuları

Kanununun 19/1. maddesinde, vasiyeti tenfiz memuru tayin edilmemiş ise, eser sahibine ait manevî hakların sırasıyla eser sahibinin sağ kalan eşi, çocukları, mansup mirasçuları, ana-babası ve kardeşleri tarafından kullanılması hükme bağlanmıştır. Madde 19/1’de belirtilen eser sahibinin yakınları aynı zamanda onun mirasçılarıdır. Şöyle ki; eser sahibinin eşi TMK md. 499 uyarınca onun yasal mirasçısıdır. Aynı şekilde eser sahibinin çocukları onun birinci dereceden (TMK 495) ve ana-babası de ikinci dereceden yasal mirasçısı olarak kabul edilmiştir (TMK 496/1). Eser sahibinin kardeşleri ise ana-babadan sonra gelen ikinci derece kanuni mirasçılardır (TMK 496/2). Eser sahibinin üçüncü derece mirasçuları ise büyük ana ve büyükbabalarıyla onların alt soyudur (TMK 497).

Kanuni mirasçılık doğrudan doğruya kanundan doğmasına karşın, mansup mirasçılık mirasbırakanın iradesine dayanır. Mirasbırakan, vasiyetname veya miras sözleşmesi şeklinde yapacağı bir hukukî işlem ile tasarruf özgürlüğü kapsamında, terekenin tamamı veya belirli bir oranı (1/2, 2/3 1/4 gibi) için bir veya birden fazla kişiyi mirasçı tayin edebilir. Bir kişinin mirasın tamamını veya belli bir oranını almasını içeren her tasarruf, mirasçı ataması sayılır (TMK 516). Mirasçılık sıfatını bu şekilde kazanan kişiye “atanmış mirasçı” veya eski kanundaki ifadesiyle “mansup mirasçı” denilir. TMK 599/2 hükmü gereğince, mirasbırakanın ölümüyle birlikte atanmış mirasçılar da kanunî mirasçılar gibi terekenin küllî halefi olurlar. Dolayısıyla, taksime kadar kanunî mirasçılarla birlikte atanmış mirasçılar da miras ortaklığına dâhildir (TMK 640).

Vasiyeti tenfiz memurunun bulunmadığı durumda manevî hakları kullanma yetkisine sahip olabilecek kişiler birden fazla olduğu için, sözkonusu hakların bu kişilere hangi sıraya göre intikal edeceği ve birden çok kişinin aynı yetkilerle donatıldığı hallerde bu hakların nasıl kullanılacağına da değinmek gerekir.

Kanun, eser sahibine ait hakların adıgeçen mirasçılar tarafından “sırasıyla” kullanılacağını belirtmiştir. Yani hakların kullanılması salahiyeti kanunda belirtilen sıra dâhilinde mirasçılara intikal edecektir. Ancak buradaki sıra, mirasın intikali sırasından daha farklıdır. Örneğin eser sahibinin alt soyu olarak birinci derece mirasçısı olan tek çocuğu, kendisinden evvel ölmüş olsa ya da eser sahibi öldüğünde hayatta olmasına rağmen ona ait hakları kullanamadan ölmüş bulursa, eser sahibinin çocuğunun 19. maddeden kaynaklanan manevî hakları kullanma yetkisi, kendi çocuklarına (eser sahibinin torununa) geçmez.

Kanunda ismen zikredilen kişiler dışında kalan mirasçılarının manevî hakları kullanma yetkisi yoktur. Mesela TMK 500/1 uyarınca, evlatlık ve evlatlığın altsoyu evlat edinene kan hısımları gibi mirasçı olduğu halde; eser sahibinin evlatlığının FSEK md. 19’den kaynaklanan haklara halef olması ve bu hakları kullanabilmesi mümkün değildir. Kanun koyucu burada, adı geçen kişilere mirasçılık sıfatlarından bağımsız,

eser korumasıyla ilgili *nevi şahsına münhasır* bir kullanma hakkı tanımıştır. Onların bu haklarının mirasçılık sıfatlarından ziyade, kanundan kaynaklanan bir hak olduğunun kabulü gerekir.

O nedenle kanun koyucu 19. maddede eser sahibine ait manevî hakları kullanabilecek mirasçılar; (i) sağ kalan eş, çocuklar ve mansup mirasçı, (ii) ana-baba ve (iii) kardeşler şeklinde özel olarak tasnif etmiştir. Kanunda zikredilenler bir zincirin halkalarına benzetilecek olursa; zincirin vasiyeti tenfiz memurundan sonra gelen ikinci halkasını “sağ kalan eş, çocuklar ve mansup mirasçılar” oluşturur. Zira bunların üçü bir arada zikredilmiştir. Kanun metninin ifade biçiminden hareketle; öğretilerde bazı yazarlarca ileri sürüldüğünün aksine,³⁶ bunların manevî hakları birlikte kullanılması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Bu ibareler birbirinden “ile” veya “ve” bağlaçları yerine virgül (,) ile ayrılmış olsaydı; sıralama, önce eser sahibinin “sağ kalan eşi”, o da yoksa “çocukları”, onlar da yoksa “mansup mirasçıları” şeklinde anlaşılabilirdi.

Dolayısıyla bu yetkiler ilk önce sağ kalan eş, ikinci olarak çocuklar ve üçüncü olarak da mansup mirasçılar tarafından “sırasıyla” değil, bu kişilerin tamamının iştirakiyle “elbirliği halinde” kullanılmalıdır.³⁷ Elbirliğiyle kullanım, adigeçenlerin tamamının katılımı ve oybirliğini gerektirir. Bu kimseler hakların kullanılması hususunda birleşemezse mahkemeye müracaat olunabilir. İhtilaf mahkemece basit yargılama usulüne göre ve eser sahibinin muhtemel arzusuna en uygun şekilde çözülür (FSEK 19/4).

Sağ kalan eş ve çocuklar ile mansup mirasçıların da olmaması halinde, bu hakları kullanma yetkisi, eser sahibinin ana-babasına geçer. Onlar da yoksa, eser sahibinin kardeşlerine intikal eder. Eser sahibinin hem anası hem de babası varsa, bunlar manevî hakları elbirliği ile kullanırlar. Kardeşler birden fazlaysa kullanım yine elbirliğiyle olacaktır. Ana ile baba arasında veya birden fazla olmaları durumunda kardeşler arasında hakların kullanılmasıyla ilgili uyuşmazlık vukuunda FSEK md. 19/4 uyarınca mahkemeye müracaat edilebilir.

Görüldüğü gibi Kanunda manevî haklar bakımından, diğer hukukî varlık değerlerin intikaline nazaran farklı bir sıralama öngörülmüştür. Burada manevî hakların kullanılması salahiyetlerinin kimlere intikal edeceği tek tek gösterilmiştir. Miras hukukunda buna “sınıf sistemi” denilir.³⁸ Türk miras hukukunda mirasın intikalinde zümre (derece) sistemi kabul edilmiş olmasına rağmen, FSEK md. 19’da eser sahibinin manevî haklarının kullanım yetkisinin intikalinde sınıf sistemi benimsenmiştir.³⁹

³⁶ Bu görüşte olanlar için bkz. Tekinalp (n 16) 167; Cahit Suluk, Temel Nal ve Rauf Karasu, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (3. Baskı, Seçkin 2019) 124.

³⁷ Aynı görüş Öztan (n 14) 290.

³⁸ Ahmet M Kılıçoğlu, *Miras Hukuku* (1. Baskı, Turhan 2018) 28.

³⁹ TMK sistemine göre, birinci zümre mirasçılar murisin altsoyu, ikinci zümre ana-baba ve onların altsoyu, üçüncü zümre ise büyük ana ve büyük babayla bunların altsoyundan oluşur.

Buradason olarak; manevî hakların eser sahibinin bazı mirasçılarınca kullanılabilmesinin hukukî niteliğine değinmek gerekir. Zira manevî haklarının kullanılması yetkisinin intikalinde mirasın intikalinden farklı bir sıra öngörülmüş olması, sözkonusu yetkilerin hukukî mahiyeti konusunda tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Kanunun mimarı *Hirsch*'e göre bu hakları kullanma yetkisi olan kişiler, manevî yetkileri kendi adlarına ve fakat müteveffa eser sahibi menfaatine kullanan güvenilen (yed-i emin) kişi (*Teuhand*) durumundadırlar.⁴⁰ Fransız hukukunda geliştirilen ve “yakınların hakkı” (*droit des porches*) teorisi de denilen yaklaşıma göre ise, manevî hakların FSEK md. 19 kapsamında kullanılabilmesi, bu hakların malî haklar gibi mirasçılara tereke kapsamında intikal ediyor olmasından dolayı değildir. Bunlar, eser sahibinin bazı yakınlarına mirasçılık sıfatından bağımsız olarak tanınmış haklardır. Burada eser korunmasına bağlı, kanundan kaynaklanan bir yetkilendirme söz konusudur. Bu kişilere tanınan haklar miras hakkından bağımsız olduğu için, kanunen yetkilendirilmiş olan kişiler mirası reddetmiş olsalar bile, FSEK md. 19'dan kaynaklanan hakları kullanma yetkisine sahiptirler.⁴¹

Alman hukukunda ise, malî-manevî hak ayrımını reddeden monist teorinin etkili olduğu bir yaklaşım benimsenmiştir. Buna göre manevî haklar da malî haklar gibi ölenin mirasçılara istisnai olarak terekeyle birlikte intikal eder.⁴² Eser sahibine miras hukukuna göre mirasçı olan herkes kanundaki şartlar dâhilinde bu hakları da kullanabilir. *Arslanlı* bu görüşü kabul etmekte ve 19. maddedeki hakların mirasçılarca kullanılabilmesini, mirasın intikaliyle açıklamaktadır.⁴³ *Öztan* da benzeri bir fikrin taraftarı gözükmektedir. Yazar şahsiyet haklarıyla ilgili üçlü bir tasnif yaparak; şahsiyet haklarının üçüncü grubunu oluşturan fikri mülkiyet haklarının, Alman hukukunda olduğu gibi mirasçılara ve üçüncü kişilere intikal edebilir olduğunun kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır.⁴⁴

Serozan ise, eser sahibinin FSEK md. 19/1'de belirtilen yakınlarına tanınmış eser sahibine ait manevî hakları kullanma yetkisini, “mirasbırakanın ölümünden sonrasına sarkan hakları” olarak nitelendirmekte; eser sahibinin yakınlarının bu hakları kullanma yetkisinin kendi öz haklarına dayanmadığını, onların ölenin kişilik haklarına dayandıklarını, zira ölüye karşı her saldırının her zaman mirasçının öz kişilik haklarına saldırı oluşturmayabileceğini, o nedenle eser sahibinin sözkonusu hakları kanundan kaynaklanan kullanma yetkilerini de “kişilik hakkının ölüm sonrasındaki art etkisi” olarak nitelendirmektedir.⁴⁵

⁴⁰ Ayiter (n 15) 200'den naklen.

⁴¹ Tekinalp (n 16) 162. Aynı yönde Suluk/Orhan (n 23) 611. Öğretide sadece mirasın reddi değil, mirasçılığı bertaraf eden mirastan çıkarılma, feragat, ıskat ve yoksunluk gibi halleri için de bu yorumun yapılabileceği ifade edilmektedir. Tosun (n 2) 322.

⁴² Dreier/Schulze/Schulze (n 5) UrhG § 28 Rn 1-10; Ahlberg/Götting (n 6) UrhG § 28 Rn 1-7); Pierer (n 6) 476-483.

⁴³ Arslanlı (n 13) 88 ve 171.

⁴⁴ Öztan (n 14) 539 vd.

⁴⁵ Serozan (n 2) 315.

Kanaatimize göre, FSEK md. 19'da zikredilen kişilere tanınan eser sahibinin manevî haklarının kullanılması yetkisi, kanundan kaynaklanan *sui generis* bir haktır. Kanun koyucu eser üzerindeki manevî hakların eser sahibinin kişiliğiyle ilgili boyutunu ve onun kişiliğine ilişkin bazı değerlerin o öldükten sonra bile eserle birlikte varlıklarını sürdürdükleri gerçeğinden hareketle, bu hakların korunması amacıyla kullanılabilmesini temin için, normal miras kuralları dışında, hususi bir intikal tarzı öngörmüştür. Dolayısıyla ölümünden sonra eser sahibinin manevî haklarının bazı üçüncü kişilerce kullanılabilmesini, onlar bakımından kanundan kaynaklanan *sui generis* bir manevî hak olarak değerlendirmek mümkündür.

Söz konusu haklar, yalnızca kanunda belirtilen kişilerce ve sadece kanunda belirtilen şartlar altında kullanılabilir. FSEK md. 19'da zikredilen kişiler için kanundan doğan bu yetkiler, kanunla yetkili kılınan kişilerce başka bir kimseye devredilemeyeceği gibi, onların ölümünden sonra da kendi mirasçılarına intikal etmez. Örneğin, eser sahibinin çocuğu bu hakkı kullanmadan ölürse, onu kullanma yetkisi halefiyet yoluyla ölenin çocuğuna (eser sahibinin torununa) geçmez. FSEK 19/1'de zikredilip de aynı zamanda eser sahibine mirasçı olabilecek durumda olanların, öğretide bazı yazarlarca savunulduğunun aksine, mirasın reddi veya çıkarılma ve ıskat sebebiyle mirastan yoksunluğu gerektiren diğer hallerin mevcudiyeti halinde eser sahibine ait manevî hakları kullanamaması gerektiği kanaatindeyiz. Madde 19'da tanınan kullanma yetkileri, bu kimselerin mirasçılık sıfatından bağımsız olsa da, burada müteveffa eser sahibinin muhtemel ve farazi iradesi dikkate alınmak lâzımdır. Olayların akışına ve hayat tecrübelerine göre eser sahibi hayatta olsaydı büyük ihtimalle kendisinden kalan borçları ödememek için mirası reddeden veya mirasçılıktan çıkarılmayı veya mahrumiyeti gerektiren mirasçılarına manevî hakları kullanırmak isteyeceğinin kabulü zordur. O nedenle eser sahibinin mirasını red yoluna giden veya mirastan mahrumiyeti gerektiren diğer fiilleri işleyen yakınlarının, ölümünden sonra ona ait manevî hakları kullanmasının doğru olmadığı kanaatindeyiz. Aksi halde eser sahibi artık hayatta olmasa bile onun farazî iradesine aykırı hareket edilmiş olacağı gibi, bu durum TMK 2 hükümleri çerçevesinde dürüstlük kuralına aykırılık ve hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirilebilecektir.

4. Madde 19/1'de Belirtilen Kişilerce Kullanılabilecek Manevî Haklar

Eser sahibin manevî haklarını kullanabilecek olan ve 19. maddenin birinci fıkrasıyla yetkilendirilen kişileri bu şekilde tespit ettikten sonra, bu maddeye göre bunlar tarafından kullanılacak hakların neler olduğunu da ortaya koymak gerekir. Madde 19'un birinci fıkrasında, mezkûr kişilerin kullanabileceği haklarla ilgili olarak 14 ve 15. maddelerin ilk fıkralarına atıfta bulunulmuştur. Buna göre söz konusu kişiler; (i) eseri umuma arz edip etmemeye karar verebilecek ve yayımlanma zamanı

ve tarzını tayin edebilecekler ve (ii) eseri sahibinin adı veya müstearıyla ya da adsız olarak umuma arz etme yetkisini kullanabileceklerdir.

Madde 19/2 fıkrasında bu kimselerin kullanabileceği başka haklardan da söz edilmiştir. Anılan fıkrada Kanunun 14, 15 ve 16. maddelerinin üçüncü fıkralarına atıfta bulunulmuş; mezkûr fıkralarda eser sahibine tanınan hakların, onun ölümünden itibaren 70 yıl süreyle bahse konu kimselerce kendi adlarına kullanılabilmesi hükmüne bağlanmıştır. Atıf yapılan madde hükümlerine bakıldığında bu kimselerin; (i) eserin, onu meydana getirenin şeref ve haysiyetini rencide edecek mahiyette ve tarzda umuma arzını, yayımlanmasını ve tanıtılmasını men yetkisini, (ii) eser sahipliğinin tespiti davası açma yetkisini ve (iii) eser sahibinin şeref ve itibarını zedeleyen veya eserin mahiyet ve hususiyetini bozan her türlü değişikliği men yetkilerini kullanabilecekleri görülmektedir.

Bu kimselerin 19. maddenin 1 ve 2. fıkralarında atıfta bulunulan haklar dışında kalan manevî hakları kullanıp kullanamayacakları öğretilerde tartışmalıdır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, biz eser sahibinin adına ve eserde değişiklik yapılması yetkisi (FSEK 16/1) ile eserin aslına erişim hakkına ilişkin 17. maddenin 1 ve 2. fıkralarındaki yetkiler dışındaki manevî hakların bu kimseler tarafından kullanılabilmesi kanaatindeyiz.

Bu kimseler, kullanabilecekleri manevî haklarla ilgili tecavüzün ref'i (FSEK 66 ve 67) ve tecavüzün men'i (FSEK 69) davalarıyla maddî tazminat davalarını (FSEK 70) da açabilirler. Ayrıca Yargıtay'ın aksi yönde içtihatlarına rağmen, eser sahibinin mirasçılarının md. 19'un hem birinci hem de ikinci fıkralarından kaynaklanan manevî tazminat davalarını açabileceği kanaatindeyiz.⁴⁶

D. Malî Hak Sahipleri

Malî hak sahipleri, eser sahibinden veya onun küllî veya cüz'î haleflerinden malî bir hakkı veya malî hakkın kullanılması yetkisini devralmış kişilerdir. Malî haklar eser sahibi veya haleflerince bir sözleşme ile devredilmiş olabileceği gibi, ölüme bağlı tasarruflarla da devredilmiş olabilir. Malî hakkın devri, bir hakkın eser sahibinin mal varlığından çıkarak, devralanın malvarlığına girmesi demektir. Eser sahibi hakkın özünü kendisinde saklı tutarak kullanma yetkisini de devredebilir. Buna da ruhsat denir. Ruhsat inhisarî nitelikte ise, ruhsata konu malî hak veya haklar sadece kullanma yetkisi verilen kişi (ruhsat sahibi) tarafından kullanılabilir. Bu durumdaki kişiyi de malî hak sahibi kişi gibi kabul etmek gerekir.

FSEK'in 19. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca "Eser sahibi veya birinci ve ikinci fıkralara göre salâhiyetli olanlar, salâhiyetlerini kullanmazlarsa; eser sahibinden

⁴⁶ Bu görüşün ayrıntılı müdafaası için bkz Merdivan (n 21) 120 vd.

veya halefinden malî bir hak iktisap eden kimse meşru bir menfaati bulunduğunu ispat şartıyla, eser sahibine 14, 15 ve 16 ncı maddelerin üçüncü fıkralarında tanınan hakları kendi namına kullanabilir.” Kanunda sadece 14, 15 ve 16. maddelerin üçüncü fıkralarından söz edilmiş ise de bu durum, 14 ve 15. maddelerin ilk fıkrasındaki hakların malî hak sahibince kullanılmayacağı anlamına gelmez. Çünkü malî hakları devralmış olan kişilerin, devraldıkları haklardan amacına uygun olarak istifade edebilmeleri için 14 ve 15. maddelerin ilk fıkralarında belirtilen manevî hakları kullanması gerekebilir. O nedenle işleme, çoğaltma, yayma, temsil ve umuma iletim haklarını devralmış malî hak sahibi, sözkonusu malî haklardan yararlanabilmesi için kullanılmaları zorunlu olduğu ölçüde, md. 14/1 ve 15/1. maddelerde anılan manevî hakları kullanılabilir.⁴⁷

Yukarıda belirtilen manevî hakların, malî hakları gerek eser sahibinden gerekse onun haleflerinden devralmış olan kimse tarafından kullanılabilmesi için, malî hakkın iktisap şeklinin önemi yoktur. Mezkûr manevî haklar, malî hakları kanundan dolayı iktisap edenlerce de, sağlararası veya ölüme bağlı bir tasarrufla iktisap edenlerce de kullanılabilir. Bu itibarla, FSEK md. 18/2 uyarınca işverenler ile tüzel kişiler, FSEK md. 10/4 uyarınca da birlikte eseri meydana getiren kişileri bir araya toplayan gerçek veya tüzel kişiler, malî hakkı eser sahibi veya onun halefinden sağlararası bir muamele veya miras hukuku hükümlerine göre devralmış malî hak sahipleri de sözkonusu hakları kullanabilir. TBK’nun 501. maddesi (eBK 385) hükümlerine göre meydana getirilen eser üzerindeki malî hakların sahibi durumundaki yayımcı da, şartlar oluştuğunda, FSEK md. 19’daki manevî hakları kullanır. Bu kimseler malî hakların kanundan kaynaklanan kullanım yetkisini başka bir kişiye devrettikleri takdirde, md. 19’dan kaynaklanan manevî hakları kullanma yetkileri sona erer. Bu takdirde manevî hakları kullanma yetkisi, malî hakları o kimselerden devralan kişilere geçer.⁴⁸

Kanunda belirtilen malî haklardan (işleme, çoğaltma, yayma, temsil, elektronik vasıtalarla umuma iletim) tamamına veya herhangi birine sahip olan herkes, şartları oluşmuş ise 19. maddede belirtilen hakları kullanma yetkisine sahiptir. Ancak, Kanunda “malî hak iktisap eden kimse” ifadesi geçmektedir. Acaba bu ifade malî hakkın özünü değil sadece kullanma yetkisini hâiz olan ruhsat (lisans) sahiplerini de kapsar mı? Lâfzî ve dar yoruma göre ruhsat sahiplerinin bu yetkileri kullanamaması gerektiği söylenebilir. Ancak kanaatimizce burada geniş yorum ilkesi benimsenmeli; basit ruhsat sahipleri değilse de, tam ruhsat sahiplerinin sözkonusu yetkileri kullanabileceği kabul edilmelidir.⁴⁹

Şu hâlde, malî hak sahiplerinin bahse konu hakları kullanabilmesi için eser sahibinin ölmüş olması gerekmez. Zira md. 19/3’te açıkça, eser sahibi veya birinci ve ikinci

⁴⁷ Ayiter (n 15) 201; Erel (n 1) 287.

⁴⁸ Merdivan (Yavuz ve Alica) (n 17) 674.

⁴⁹ ibid 1522.

fikralara göre salâhiyetli olanlar, salâhiyetlerini kullanmazlarsa; eser sahibinden veya halefinden malî bir hak iktisap eden kimse meşru bir menfaati bulunduğunu ispat şartıyla, eser sahibine 14, 15 ve 16. maddelerin üçüncü fıkralarında tanınan hakları kendi namına kullanabileceği ifade edilmiştir. Kanunun 14, 15 ve 16. maddelerinin atıfta bulunulan üçüncü fıkralarındaki haklar kural olarak eser sahibinin feragatine izin verilmeyen manevî haklardır. Dolayısıyla, eser sahibinin hayatta iken kullanılmaları konusunda hareketsiz kalması halinde, kanun koyucu sözkonusu hakların malî hak sahibince kendi namına kullanılmasında bir mahzur görmemiştir.

Buna göre malî hak sahibi eser sahibi hayatta olsa dahi bu hakları kullanabilir. Bunun için iki şart vardır: Birincisi, manevî hakları kullanmakta meşru bir menfaatin bulunmasıdır. Meşru bir menfaati yoksa malî hak sahibi anılan manevî hakları kullanamaz. İkincisi ise, eser sahibi hayatta olduğu hâlde sözkonusu manevî hakları kullanmamış olmalıdır. Bununla beraber malî hak sahibi, eser sahibi hayatta ve kullanabilme ehliyetine sahipse, ona ihtarda bulunarak mezkûr hakları kullanmasını istemeli, kaçınması halinde kendisi kullanılmalıdır. Eser sahibi bu hakları kullandıysa veya ihtar üzerine kullanırsa, malî hak sahibinin kullanma gerekçesi ortadan kalkar.

Eser sahibinin ölümü üzerine bu hakların malî hak sahibince kendi namına kullanılabilmesinin iki şartı vardır: Birincisi, manevî hakların kullanılmasında malî hak sahibinin *meşru bir menfaatinin* olmasıdır. Meşru menfaat yoksa hâkim talebi reddedecektir. O nedenle malî hak sahibinin manevî hakları kullanmakta meşru menfaatinin bulunduğunu ispat etmesi gerekir. İkinci şart ise, 19. maddenin birinci ve ikinci fıkrasına göre yetkili olanların bu hakları kendi namlarına *kullanmamış* olmalarıdır. Diğer bir deyimle, sağlığında eser sahibince yetkilendirilen kişinin, yetkilendirmemiş ise vasiyeti tenfiz memurunun, bu da tâyin edilmemişse sırasıyla eser sahibinin sağ kalan eşiyle çocukları ve mansup mirasçılarının, ana–babasının veya kardeşlerinin bu hakları kendi namlarına *kullanmamış* ise, malî hak sahibi sözkonusu manevî hakları kullanabilir. Manevî haklar, bu kişilerden biri veya birkaçı tarafından kullanılmış ise, artık malî hak sahibi tarafından kullanılamazlar.

Hakların kullanılması konusunda, malî hak sahibi ile eser sahibi veya ölmüş ise eser sahibinin FSEK md. 19/1’de belirtilen yakınları arasında ihtilaf çıkabilir. Meselâ malî hak sahibinin sözkonusu hakları kullanmakta hukukî bir yararı bulunmadığı gerekçesiyle itiraz söz konusu olabilir. Bu takdirde mahkeme uyuşmazlığı eser sahibinin muhtemel arzusuna en uygun bir şekilde çözümlenerek karara bağlar (FSEK 19/4). Ancak, bazen malî hak sahiplerinin bu hakların kullanılmasına matuf hukukî menfaati eser sahibinin iradesine tercih olunabilir. Hâkim, somut olayın özelliklerine göre, menfaatleri tartarak hakkaniyetin gereği olan bir sonuca ulaşmalıdır.

E. Kültür ve Turizm Bakanlığı

FSEK md. 19'un son fıkrasına göre; "18 inci madde ile yukarıdaki fıkralarda sayılan salâhiyetli kimselerden hiçbirini bulunmaz veya bulunup da salâhiyetlerini kullanmazlarsa yahut ikinci fıkrada belirlenen süreler bitmişse, eser memleketin kültürü bakımından önemli görüldüğü takdirde, Kültür ve Turizm Bakanlığı 14, 15, 16 ncı maddelerin üçüncü fıkralarında eser sahibine tanınan hakları kendi namına kullanabilir".

Kanunun eser sahibine verdiği önemin bir nişânesi olan bu hükümle devlete manevî hakları koruma yetkisi tanınmıştır. Buna göre devlet; eseri meydana getirenin şeref ve itibarını zedeleyecek şekilde umuma arzı veya yayımlanmasını men'i (FSEK 14/3), hakikî eser sahipliğinin tespiti (FSEK 15/3), eserde sahibinin şeref ve itibarını zedeleyen veya eserin mahiyet ve hususiyetlerini bozan değişikliklerin engellenmesi (FSEK 16/3) amacıyla hukukî yollara başvurabilir. Kanuna göre devlet namına bu yetkiler Kültür ve Turizm Bakanlığınca kullanılır.⁵⁰ Ancak Bakanlığın bu konudaki yetkileri mutlak değildir. Sözkonusu manevî hakların Bakanlıkça kullanılabilmesi için şu şartların gerçekleşmiş olması gerekir:

(a) Eserin memleket kültürü bakımından önemli görülmesi: Ülkemizde memleket kültürü bakımından önemli görülen çok sayıda eser mevcuttur. *Mevlana Celaleddin Rumi*'nin *Mesnevi*'si, *Kaşgarlı Mahmud*'un *Divan-ı Lügati Türkî*'si, *Yunus Emre*'nin ilâhileri, *Karacaoğlan*'ın şiirleri, *Mimar Sinan*'ın eserleri, divan edebiyatı şâirlerimizden *Fuzûlî*, *Bâkî*, *Nedim*, *Nefî*'nin eserleri, *Itrî*, *Dede Efendi*, *Hacı Arif Bey* gibi bestecilerin eserleri ve yakın dönem şâirlerimizden *Yahya Kemal*, *Mehmet Akif*, *Nazım Hikmet*, *Necip Fazıl* gibi belki binlerce şâir, yazar, ressam, müzisyen, ressam ve sanatçılara ait pek çok fikir ve sanat eserleri bu kapsamda korunabilir.

Bu tür eserler topluma malolmuş ve toplumun adeta ortak kültürel mirası hâline gelmişlerdir; o sebeple, bu değerlerin korunmasında kamu yararı vardır. Diğer taraftan toplumun bu değerleri vücuda getirenlere hak ettikleri saygıyı göstermek gibi bir vefa borcu da vardır. Eser üzerindeki malî haklar süre dolduktan sonra korunmuyor olsa da, sahiplerinin eserlerine yansıyan şahsiyetlerinin o eserler var olduğu sürece yaşatılması suretiyle bu borç ödenmiş olacaktır.

(b) FSEK'in 18. maddesinde belirtilen eser sahipleri veya 19. maddede bu yetkileri kullanabileceği belirtilen kimselerin hiçbirinin bulunmaması veya buldukları halde sözkonusu hakları kullanmamaları: 19. maddeye göre manevî hakları kullanabilecek olanlar yukarıda belirtilmişti. Mezkûr maddede sözü edilen kimseler vasiyeti tenfiz memuru, eser sahibinin eşi, çocukları, atanmış mirasçıları, anne-babası ve kardeşleridir. Ayrıca malî hak sahiplerini de bu kapsamda mütalaa etmek mümkündür.

⁵⁰ Bu yetki daha evvel Millî Eğitim Bakanlığına ait idi. Kanunda 1983 yılında 2936 sayılı Yasayla yapılan değişiklik ile bu yetki Kültür ve Turizm Bakanlığına verilmiştir.

Madde 19/son hükmü ayrıca 18. maddeye de atıfta bulunmuştur. Hükmün atıfta bulunduğu 18. madde, 2001 yılında 4630 sayılı Kanunla bugünkü halini almıştır. Oysa 19. maddenin son fıkrası hükmü 1983 yılından sonra hiç değişmemiştir. Dolayısıyla 19/son hükmünün atfını, 18. maddenin halen yürürlükte olan hükümlerine mi yoksa mülga hükümlerine yapılmış atıf olarak mı kabul etmek gerekir?

Bu hususta iki türlü yorum yapılabilir. Birincisi, FSEK md. 19/son hükmündeki “18 inci madde” ibaresiyle, bahse konu maddenin 2001 yılında 4630 sayılı Kanunla değişmiş bugünkü metninde zikredilen hak sùjelerinin kastedildiği düşünülebilir. Buna göre FSEK md. 18/1’e göre malî hakları kullanma yetkisi münhasıran eser sahibine aittir. Bu anlamda eser sahibi, eserin hakikî sahipleridir. Eserin hakikî sahibi, eseri bilfiil meydana getiren kişilerdir. Dolayısıyla FSEK md. 18/2 uyarınca bir işin görülmesi sırasında meydana getirilen eserler bakımından işveren veya tüzel kişiler, eser üzerinde malî hakları kullanma yetkisini hâiz kişilerdir. Manevî hakları kullanma yetkisi ise işçi, memur, hizmetli gibi çalışanlar ile tüzel kişilerin organlarına aittir. O hâlde devletin manevî hakları kullanabilmesi için eserin hakikî sahiplerinin ölmüş olması gerekir. Eser sahibi ölmüş ve geride 19. madde hükümlerine göre bu hakları kullanacak kimsesi de bulunmuyorsa, Bakanlık onun adına bu yetkileri kullanabilir.

İkinci yorum, FSEK md. 19/son hükmündeki “18 inci madde” ibaresiyle, bahse konu maddenin 4630 sayılı Kanunla değişmeden önceki metninde zikredilen hak sùjelerinin kastedildiği yönünde olabilir. Değiştirilmeden önce 18. madde “Mâlî hakların devamı süresi bitmiş olsa da, eser sahibi gerçek kişi ise yaşadığı ve tüzel kişi ise devam ettiği müddetçe 14, 15 ve 16 ncı maddeler gereğince haiz olduğu hakları kullanabilir. Mümeyyiz bulunan küçükler ve kısıtlılar bu hakları kullanmada kanuni temsilcilerinin rızasına muhtaç değildirler.” hükümlerini içermekteydi. Kanun, 14 ila 17. maddelerinde manevî hakların nelerden oluştuğunu gösterdikten sonra bunları kullanabilecek kişileri de 18. maddede göstermişti. 19. madde ise, eser sahibinin ölümünden sonra manevî hakların kullanımını tanzim etmekteydi. 2001 yılında yapılan değişiklik ile 18. madde bugünkü halini almıştır.⁵¹ Ancak FSEK’in 19. maddesinin Bakanlığın kullanma yetkisini düzenleyen fıkrasında bu değişikliğe paralel bir düzenleme yapılmamıştır. O halde, eser sahibinin yanı sıra daha evvel eser sahipliği sıfatını kazanan ve bu sıfatları halen korunan tüzel kişileri de FSEK md. 19/son hükmü kapsamında mütalaa etmek gerekir.

Öte yandan, bazı kimseler kendilerinin meydana getirmediği eserin malî haklarını kanundan dolayı kullanma yetkisine sahiptir. Bunlara FSEK md. 18/2 zikredilenlere ilaveten FSEK md. 10/4 ve TBK 501 hükümlerine göre kullanma yetkisine sahip olanlar örnek verilebilir. Bu kimseler 19. maddedeki hakları kullanmadıkları takdirde, memleket kültürü bakımından önemi haiz olan esere ilişkin manevî haklar Bakanlıkça kullanılabilir.

⁵¹ Bu değişiklikle ilgili haklı tenkitler konusunda ayrıntı için bkz Merdivan (n 21) 103-104.

Ezcümle; yukarıda belirtilen malî hak sahipleri veya 19. maddenin ilk fıkrasında zikredilenler kişiler manevî hakları kullandıkları takdirde, Bakanlığın sözü edilen yetkileri kullanması mümkün değildir; esasen buna gerek de yoktur.

(c) 19. maddeye göre manevî hakları kullanma yetkisini hâiz olan kimselerin, eser sahibinin ölümü üzerinden 70 yıl geçmiş olmasından dolayı bu yetkileri kullanamayacak durumda olması: FSEK'in 19. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında vasiyeti tenfiz memuruna, eser sahibinin mirasçılarında bazılarında ve malî hak sahiplerine, FSEK md. 14/3, 15/3 ve 16/3'te öngörülen manevî hakları kullanmaları için 70 yıllık süre tanınmıştır. Bu süre, eser sahibinin ölümünden itibaren başlar (FSEK 26 ve 27). Dolayısıyla bu süre dolduktan sonra mezkûr kişiler belirtilen manevî hakları kullanamazlar. Süre dolduktan sonra hakların kullanılmasına ihtiyaç duyulursa, devlet adına bu yetkiler Kültür Bakanlığınca kullanılacaktır.

Sonuç olarak; manevî hakların devlet tarafından kullanılabilmesinin ilk ve en temel şartı, eserin memleket kültürü bakımından önemli olmasıdır. Bunun dışındaki şartlar seçimlidir; yani bunlardan herhangi birisinin ilk şartla birlikte bulunması hâlinde Bakanlık, Kanunda kendisine tanınmış hakları kullanabilir. Eserin memleket kültürü bakımından önemli olup olmadığına Bakanlık karar verir. Ancak bu konuda sübjektif telakkilerden ziyade, eserin mahiyetine göre uzman kişilerin görüşlerine başvurulmalı; hakikaten ülkenin kültür, edebiyat, bilim, musiki, sanat ve mimarî hayatı bakımından önemli olduğuna karar verilen eserler üzerindeki manevî haklar korumalıdır. Kanun koyucunun Bakanlığa manevî hakların kullanılmasında yetkili kılmasının maksadı budur.

V. Birden Fazla Eser Sahipliğinde Manevî Hakların Kullanımı

Birden fazla kimse tarafından meydana getirilmiş eser üzerinde eser sahiplerine tanınan manevî hakların 19. madde hükümlerine göre nasıl kullanılabileceğine de değinmek gerekir. Ancak önce birden fazla kişi tarafından meydana getirilen eserlere ilişkin kısa bir açıklama yapılmasında fayda vardır. Bir eserin birden fazla kişi tarafından meydana getirilmesi iki şekilde olur:

Birincisi, birden fazla kişinin meydana getirdiği eserin kısımlara ayrılabilir olması ve her kısmın farklı bir kişi tarafından meydana getirilmiş olmasıdır. Bu durumda ortak eseri oluşturan her bir kısım, aslında kendi başına değerlendirilmeye elverişli ve ortak eseri oluşturan diğer kısımlardan bağımsız birer eser olma vasfına sahiptir. O nedenle bu tür eserlere “paylı eser” veya “müşterek eser” ya da “ortak eser” denilir. Bu tür eserlerde eser sahiplerinden her biri kendi meydana getirdiği kısım üzerinde eser sahipliğinden doğan her türlü hakka sahip olup, kendi payı üzerinde aksine anlaşma yoksa dilediği gibi tasarrufta bulunabilir. Bu konuda FSEK md. 9 hükümleri uygulanır. Eser sahiplerinden biri ölürse ona ait kısım üzerindeki

malî haklar kendi mirasçalarına geçer. Bu durumda diğer eser sahipleri, ölenin mirasçılarını FSEK md. 9 hükümlerine göre ortak eser üzerindeki hakları kullanmak üzere ortaklığa katılmaya davet edebilir.

Müşterek eser sahiplerinden birinin ölümü halinde, o eser sahibine ait manevî hakların kullanımı FSEK md. 19 hükümlerine tabi olur.⁵² Ancak aksi kararlaştırılmamış olması kaydıyla, koruma süresi dolmuş olmadıkça ortaklık sona ermez. O nedenle, ortak eser üzerinde herhangi bir manevî hakkın kullanılması sözkonusu olursa, diğer eser sahiplerinin, FSEK md. 9/2'nin kıyasen tatbiki suretiyle 19. maddeye göre manevî hakları kullanma yetkisi olanlardan, bu yetkilerini kullanmalarını talep etmeleri mümkündür.⁵³

Birden fazla kişinin bir eseri meydana getirmesinin ikinci türü, FSEK md. 10'da tarif edildiği şekilde elbirliği (iştirak) halinde bir eser meydana getirilmesidir. Bu tip eserler, birden fazla kişi tarafından kısımlara ayırlamayacak şekilde meydana getirilir. Yani eseri meydana getirenlerin yaratıcı katkıları bir potada erimiş gibi birbirine karışarak bir bütünlük oluşturur. O nedenle birlikte yapılan çalışmanın sonucu olarak ortaya çıkan fikri ürünün kısımlara ayrılması mümkün değildir. Bu türden eserlere “elbirliği eser” veya “iştirak halinde eser” ya da “birlikte eser” denilir. Böyle bir eseri meydana getirenler, o eser üzerinde birlikte eser sahibidir. FSEK md. 10 uyarınca birliğe adi şirket hükümleri uygulanır.

Birlikte eserin sahiplerinden birinin ölümü halinde, eser üzerindeki malî haklara ilişkin hususlar FSEK md. 64'te düzenlenmiş olmasına karşın, manevî hakları akıbetine dair bir hükme yer verilmemiştir. Oysa manevî haklar mirasçılıktan bağımsız olarak 19. madde hükümlerine göre eser sahibinin ölümünden sonra kullanılabilir. O nedenle meseleyi, malî haklarla ilgili bu düzenlemeleri manevî hakların niteliğine uygun olarak yorumlamak suretiyle vuzuha kavuşturmak lazımdır.

Kanun eser sahiplerinden birinin ölümü halinde onun malî hakların intikali bakımından konuyu; (i) eserin tamamlanmasından önce ölüm, (ii) eser tamamlandıktan sonra ve fakat alenileşmesinden önce ölüm ve (iii) tamamlanmış eserin alenileşmesinden sonra ölüm ihtimallerine göre tanzim etmiştir.

Buna göre eser sahiplerinden biri, eser tamamlanmadan önce ölmüş ise, ürünün bulunduğu seviye itibarıyla eser sayılmayı gerektirecek halde olup olmadığına bakılmalıdır.⁵⁴ Ürün eser sayılmayı haklı kılacak seviyede değilse, ölenin manevî haklarının varlığından söz edilemez. Dolayısıyla, eser olarak belli bir seviyeye gelmemiş ürünler yönünden hayatta olanların manevî haklarının bulunduğu gerekçesiyle ölenin mirasçılarını birliğe kabul etmek gibi bir mecburiyeti yoktur.

⁵² Öztan (n 14) 272.

⁵³ Ayiter (n 15) 203.

⁵⁴ Mustafa Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği* (Adalet 2012) 226 vd.

Aksi halde ölenin mirasçıları, manevî hakların kullanılması bahanesiyle böyle bir eserin tamamlanmasını engelleme veya zorlaştırma yoluna giderek, birliğin devamını tehlikeye düşürebilirler. Esasen işin niteliği de böyle bir birliğe ölen kişinin yerine onun mirasçısının katılmasına izin vermez. Zira eser sahibinin yaşamış olsaydı dahi esere katacağı hususiyet mahiyeti itibarıyla miras yoluyla intikale elverişli değildir.⁵⁵

Buna mukabil, ürün eser sayılmayı haklı kılacak seviyede ise, ölenin manevî hak sahipliğini kazandığının kabulü gerekir. Bu takdirde ölenin manevî hakları, 19. maddede öngörülen esaslar dâhilinde kullanılabilir.⁵⁶ Buna göre manevî haklar, sözkonusu hakları 19. madde hükümleri çerçevesinde kullanabilecek olanlar ve sağ kalan eser sahiplerince elbirliğiyle kullanılır. Uzlaşma sağlanamayan hallerde FSEK md. 10/2 ve 19/4 hükümlerine göre hâkimin müdahalesi istenebilir.

İkinci ihtimalde, yani eser tamamlandıktan sonra ve fakat alenileşmeden evvel eser sahiplerinden birinin ölümü halinde, ölenin malî hakları uygun bir bedel karşılığında diğer eser sahipleri arasında taksim olunur. Ancak bu taksim, ölenin manevî haklarına halel getirmez. Ölenin manevî hakları FSEK md. 19 hükümleri kapsamında kullanılabilir. Diğer eser sahipleri ile 19. maddeye göre manevî hakları kullanma yetkisine sahip kişiler arasında hakların kullanımıyla ilgili ihtilaf çıkarsa, bu konuda FSEK md. 10/2 ve 19/4 hükümleri muvacehesinde hâkimin müdahalesi talep edilebilir.⁵⁷

Birlikte eser sahiplerinden biri tamamlanmış eserin alenileşmesinden sonra ölürse ona ait malî haklar, mirasçılarına uygun bedel ödenerek diğerleri arasında taksim edilebilir. Keza bu durumda ölenin mirasçılarının ortaklığa dâhil edilmesi de mümkündür. Ancak hangi alternatif tercih edilirse edilsin, ölene ait manevî hakların kullanımı, FSEK md. 19 hükümlerine tabi olur.⁵⁸ Ölenin manevî haklarını 19. maddeye göre kullanma yetkisini haiz olanlarla diğer eser sahipleri arasında manevî hakları kullanma hususunda zuhur eden ihtilaflar uzlaşmayla çözümlenmelidir. Aksi halde FSEK'in 10/2 ve 19/4. maddesi hükümleri muvacehesinde mahkemeye başvurulabilir. Sağ kalanlarca ölene ait manevî haklar ihlal edilirse, ihlal konusu hakları kullanmaya salahiyeti bulunanların diğerlerinden bağımsız bir şekilde, FSEK md. 19 hükümlerine göre onlara karşı koruma yollarına başvurması mümkündür.⁵⁹

⁵⁵ Öztan (n 14) 546.

⁵⁶ Tekinalp (n 16) 228; Merdivan (Yavuz ve Alica) (n 17) 682. Aksi görüş bkz Ayiter (n 15) 204.

⁵⁷ Ayiter (n 15) 203; Merdivan (Yavuz ve Alica) (n 17) 683.

⁵⁸ Ayiter (n 15) 204; Tekinalp (n 16) 228; Merdivan (Yavuz ve Alica) (n 17) 683.

⁵⁹ Ayiter (n 15) 117; Merdivan (Yavuz ve Alica) (n 17) 684.

VI. Manevî Haklarla İlgili Dava Yetkisinin Kullanılması

A. Genel Olarak

Eseri meydana getiren kişi, malî ve manevî haklara üçüncü kişilerden gelen veya gelebilecek hukuka aykırı müdahalelere karşı başvurabileceği bazı yol ve yöntemlere sahiptir. Bunlar FSEK'in beşinci bölümünde "Hukuk ve Ceza Davaları" başlığı altında düzenlenen hukukî araçlardan oluşur. FSEK'in 19. maddesi yalnızca manevî hakların kullanılmasıyla ilgilidir; o nedenle bu maddede manevî hakların ihlali halinde eser sahibine ait dava haklarının kullanılmasıyla ilgili özel bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Kanun projesinin mimarı *Hirsch*, bu hususun kanunda bilerek boş bırakıldığını ve meselenin hallinin öğreti ve yargı içtihatlarına bırakıldığını ifade etmiştir.⁶⁰

Dava açılması, manevî hakkın dolaylı olarak kullanılması anlamına gelir. Zira dava açma yetkisinin temelinde kanunun 19. maddesi yatar. Dava yetkisi, bu hakların amaçlandığı gibi kullanılmasını temine hizmet eder. Onun için söz konusu hakları tamamlayıcı bir işleve sahiptir. Aksi halde, hakları kullanmakla yetkili kılınan kişilerin hukuka aykırı müdahalelere karşı koyabilecekleri başka bir hukukî yol mevcut değildir. Eğer bir süjeye, herhangi bir konuda bir hak ve menfaat tanınmış ise, onları hukukî yollardan savunma ve koruma imkânı da verilmiş demektir. Aksi halde hukukun himayesi dışında kalan menfaati "hak" veya "yetki" olarak nitelendirmek mümkün değildir. Bu nedenle bize göre, dava hakları, bahse konu kişilere tanınan eser sahibine ait manevî hakları kullanma yetkilerinde mündemictir. Bundan dolayı; kanun koyucu bu hususa özgü açık bir hüküm koyma gereği duymamıştır. Nitekim öğretide 19. maddede belirtilen kişilerin kendilerine tanınan haklarla ilgili davaları açabilecekleri ittifakla kabul edilmektedir.⁶¹ Yargıtay uygulamaları da bu istikamettir.⁶²

Buna göre Kanunun 19/1. maddesinde sayılan kimseler; hem 14, 15 ve 16. maddelerin yukarıda belirtilen hükümleri kapsamındaki manevî hakları kullanabilir; hem de bu hakların etkin bir şekilde korunabilmeleri için gerekli hukukî imkânlardan yararlanabilirler. Bu çerçevede manevî haklara herhangi bir tecavüz vukuunda mezkûr kişiler, kendilerine tanınan manevî hakları kullanma salahiyetinin tabî bir uzantısı olarak, mütecevize karşı tecavüzün ref'i (FSEK 66 ve 67), tecavüzün men'i (FSEK 69) ve tazminat davaları (FSEK 70) ile FSEK md. 15 uyarınca eser sahipliğinin tespiti davasını açabilirler.⁶³

⁶⁰ Hirsch, EE, *Fikri Say C II: Fikri Haklar (Telif Hakları)* (İstanbul 1947) 153.

⁶¹ Arslanlı (n 13) 208; Ayiter (n 15) 254; Erel (n 1) 232; Tekinalp (n 16) 163; Öztan (n 14) 284, 622 ve 23; Merdivan (Yavuz ve Alica) (n 17) 684.

⁶² Merdivan (Yavuz ve Alica) (n 17) 684.

⁶³ Eser sahipliğinin tespiti davasıyla ilgili bkz Mustafa Ateş, "Fikir ve Sanat Eseri Sahipliğinin Tespiti Davası", *Fikir ve Sanat Hukukuna Dair Makalelerim* (Adalet 2017) 317-352

Burada vuzuha kavuşturulması gereken husus; sözkonusu davaların 19. maddede belirtilen kişilerin tamamı tarafından açılıp açılmayacağıdır. Kural olarak manevî haklara ilişkin davalar, 19. maddede zikredilen kişilerce, ancak sözkonusu hakları kullanma yetkisine sahip oldukları süre boyunca açılabilir. O nedenle eser sahibinin ölümünde sırasıyla; (i) atanmışsa vasiyeti tenfiz memuru; atanmamışsa (ii) sağ kalan eşi ve çocukları ile atanmış mirasçıları, (iii) ana-babası ve (iv) kardeşleri bahse konu davaları açabilir. Ayrıca belirli şartlar altında malî hak sahipleri ile Kültür Bakanlığının kullandıkları haklarla ilgili davaları açabileceğinin de kabulü gerekir.

Şu kadar ki, bu kimseler, 19. madde uyarınca manevî hakları kullanma yetkisi kendilerine geçmedikçe, dava açma yetkilerini kullanamazlar. Çünkü dava açma yetkisi, kullanılacak manevî haktan bağımsız değildir. Bu cümleden olarak; zincirin bir üst halkasında dava açabilecek kişi veya kişiler varken, sonraki sıradakiler dava açamaz. Alt sırada yer alan kişinin dava açabilmesi için kendisinden önce gelen bir kimsenin bulunmaması veya bulunduğu halde manevî yetkileri kullanmıyor olmalıdır.⁶⁴ Örneğin malî hak sahiplerinin FSEK md. 19 hükümlerine göre manevî hakları kullanabilmesi için, meşru menfaatinin bulunması lazımdır. Ayrıca maddenin birinci fıkrasında belirtilen kişilerin manevî hakları kullanmaması veya kullanacak hiç kimsenin bulunmaması gerekir. Şayet manevî hakları kullanabilecek kişiler mevcutsa malî hak sahibi, ilk önce bu şahıslara ihtarda bulunmalı, buna rağmen onlar dava açmamış olmalıdır.⁶⁵ Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ihtarda bulunmaksızın da dava açılabilceği savunulmaktadır.⁶⁶

Kanunun 19. maddesinin birinci fıkrasıyla atıfta bulunulan 14/1 ve 15/1. maddelerde hükme bağlanan yetkileri kullanmak üzere eser sahibince yetkili kılınan kimselerin görevleri, bu yetkileri kullanmalarıyla sona erer. Dolayısıyla, artık bu haklara yönelik bir ihlal vuku bulursa, mezkûr kişi veya kişiler dava açamaz. Bu durumda, atanmış ise vasiyeti tenfiz memuru, atanmamışsa sağ kalan eş, çocuklar ve atanmış mirasçılar dava açabilir. Ancak bunlar, eser sahibinin manevî haklarını kullanma yetkisini kazanmalarıyla birlikte bu hakların korunmasına matuf davaları açma imkânına sahip

⁶⁴ *Merdivan*, FSEK'in 19. maddesiyle yetkili kılınmış olup da, henüz sırası gelmediği için bu maddede yazılı manevî hakları kullanma yetkisini haiz olmayan kişilerin de bazı davaları açabilmesi gerektiğini savunmaktadır. Yazara göre, üçüncü kişi tarafından bir eserin sahibinin şeref ve haysiyeti zedelenecek şekilde değiştirilmesi veya hususiyetinin bozulması gibi ihlallerde, birinci sırada eser sahibinin sağ kalan eşi, çocukları ve mansup mirasçıları bulunsun bile, eser sahibinin kardeşlerinin de ilgili manevî hakka dayanarak hukuk davalarını açabilmesi gerekir. Bkz *Merdivan* (Yavuz/Alıca) (n 17) 685 dipnot 121.

⁶⁵ Bununla birlikte eğer manevî hakların ihlali maddî zarara yol açmışsa, malî hak sahiplerinin, manevî hakkın kullanılmasından doğan maddî zararın tazmini için FSEK 70/2 uyarınca maddî tazminat davası açabilmesi hususunda tereddüt yoktur. Hatta bunun için 19. maddede belirtilen kişilerden izin veya icazet almasına, ihtar çekmesine de gerek yoktur. Meselâ ünlü ressam (A) "Daüssıla" isimli tablosunun kendi ölümünden 20 yıl sonra umuma ahzedilmesini vasiyet etmiştir. Bununla amaçlanan, bir gizem oluşturarak eserin piyasa değerini artırmaktır. (A)'nın ölümünden altı ay sonra bu tabloyu ele geçiren sanat galericisi (H), 19. maddede belirtilenlerin haberi olmadan tablonun reproduksiyonlarını yaparak umuma arz etmiş ve böylece gizem bozulmuş, esere olan alâka da beklenin altında kaldığı için piyasa değeri düşmüştür. Bu durumda malî hak sahibi kişiler FSEK 14/1 kapsamındaki manevî hakkın ihlalden kaynaklan maddî zararın tazminini talep edebilir.

⁶⁶ Erel (n 1) 288.

olurlar. Bu konuda tereddüt yoktur. Lâkin anılan kişilerin, manevî hakların ihlali hâlinde manevî tazminat davası açıp açamayacakları tartışmalıdır.

Uygulamada tereddüde düşülen husus, 19. maddede zikredilen manevî haklardan hangilerinin ihlali halinde mirasçılar tarafından manevî tazminat istenip istenemeyeceği ile ilgilidir.⁶⁷ O nedenle aşağıda bu tartışmaya da kısaca temas etmekte yarar vardır.

B. Manevî Tazminat Davası Açmanın Mümkün Olup Olmadığı

Yargıtay'ın bu husustaki uygulamalarında istikrar yoktur. Yargıtay önceleri manevî haklar arasında bir ayırım gözetmeksizin 19. maddeye göre yetkili kişilerin, hangi manevî hak ihlal edilirse edilsin, manevî tazminat davası açabileceği yönünde kararlar vermekteydi.⁶⁸ Özellikle 2005 yılı ve sonrasında verdiği kararlardan bazılarında; 19. maddenin birinci fıkrasındaki haklarla ikinci fıkrasındaki haklar arasında manevî tazminat talebi yönünde bir ayırım yapma eğilimine girmiştir. Buna göre bazı kararlarında; mezkûr maddenin ikinci fıkrasında zikredilen haklar bakımından manevî tazminat talebini kabul ettiği halde, birinci fıkrasında atıfta bulunulan haklara dayalı manevî tazminat taleplerini reddetmiştir. Nitekim 11. Hukuk Dairesinin bir kararında; "FSEK'in 19/2. fıkrasında adı geçenlerin sahip oldukları haklar ve bunların sınırları birinci fıkradan farklı bir biçimde düzenlenmiştir. İkinci fıkroda, 14, 15 ve 16. maddelerin üçüncü fıkralarında sayılan manevî haklar bakımından adı

⁶⁷ *Levent Yavuz'a göre*; Kanunun 19. Maddesi kapsamında yetkili kılınan kişiler, aynı maddenin birinci fıkrasıyla kendilerine tanınmış yetkilerin kullanılması çerçevesinde bu haklara yönelik ihlallere karşı, eser sahipliğinin tespiti, tecavüzün ref'i ve men'i ile maddi tazminat davası açabilir. Buna karşın manevî tazminat davası açamazlar. Bu kişiler Kanunun 19. Maddesinin ikinci fıkrası kapsamında yetkili kılındıkları manevî hakların ihlali halinde diğer davaların yanı sıra manevî tazminat davasını da açabilirler. Buna gerekçe olarak da, Kanun koyucu 19/2 maddesiyle hakları kullanabilecek kişilere kanundan doğan ve kendi namlarına kullanabilecekleri bir hak tanınmıştır. O nedenle bu fıkra dayalı hakların ihlali halinde manevî tazminatı talep edebilmelerine rağmen, birinci fıkroda atıfta bulunulan haklar eser sahibi namına kullanıldığı için, oradaki hakların ihlalden dolayı manevî tazminat davası açma yetkileri yoktur. Levent Yavuz, 'Eser Sahibinin Eserini Kamuya Sunma Hakkı (FSEK Mad 14) ve Manevî Hakların Üçüncü Kişiler ve Eser Sahibinin Yakınları Tarafından Kullanılması (FSEK Mad 19)' (2007) 33(1) Yargıtay Dergisi 259-270.

⁶⁸ Davacı vekili, müvekkilinin eser sahibi Şefik'in mirasçısı olduğunu, davalının tanıtım için bastırdığı 1992 yılı takviminin Nisan ayı yaprağında Ressam Şefik'in "Konya Alaattin Camii Civarında Manzara" adlı tablosunun izin almadan kullandığını, resmin Şefik tarafından 1937 yılında İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'ne başlatıldığını, mülkiyetin müzeye geçtiğini ancak, sözleşmede belirtilmediği için fikri haklarının eser sahibine kaldığını, bu nedenle eser sahibinin koruma altındaki haklarına karşılık maddi ve manevî haklar için tazminat talep ve dava etmiştir. Davalı vekili; eserin mülkiyetinin İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'ne geçtiğini, sergilenerek aleniyet kazandığını, basılması ile maddi ve manevî haklarının ihlal olunmayacağını, takvimin parasız dağıtıldığını, tablonun başlatılmış olmasının da rayiç değerinin yüksek olmadığını savunarak, davanın reddini istemiştir. Mahkemece; iddiaya, savunmaya, toplanan delillere, bilirkişi raporuna göre, eser sahibi Şefik, eserin mülkiyetini müzeye başlatmıştır. Ancak bu başlatma, fikri hakları kapsamadığından FSEK'in 57. maddesine göre fikri haklar sahibinde kaldığı gerekçesiyle davanın kısmen kabulü ile maddi ve manevî tazminatın davalıdan tahsiline karar verilmiştir. Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle, gerektirici sebeplere ve delillerle takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davacı vekilinin temyiz itirazlarının reddi gerekmiştir (Yargıtay 11 HD, 1995/7703, 19.11.1995). Aynı şekilde, davacıların babalarına ait kitapların izinsiz yayımlanması nedeniyle maddi ve manevî tazminat talebiyle açtıkları davada, maddi tazminat yanında manevî tazminata da karar veren yerel mahkeme kararı, "Ancak, 19/2. madde ve fıkrasında, aynı yasanın 19/1. maddesinde sayılan kimselerin, eser sahibinin ölümünden sonra, eser sahibine 14, 15 ve 16. maddelerin üçüncü fıkralarında tanınan hakları kullanabilecekleri öngörüldüğünden, manevî zararın giderilmesini isteme haklarının da bulunduğu kabulü gerekmektedir" içtihadında bulunmuştur (Yargıtay 11 HD, 2000/6252, 3.7.2000).

geçenlere, eser sahibinin ölümü ile halefiyet veya mirasçılık sıfatından ayrı olarak 70 yıl süre ile kanundan doğan bağımsız bir hak tanınmıştır. Söz konusu hak ile, eser sahibinin ölümünden sonra şeref ve haysiyetini zedeleyecek nitelikteki manevî hak ihlallerinin ortaya çıkması veya eser sahipliğinin ihtilafli olması hallerinde, maddede adı geçenlere her türlü önleyici (tecavüzün ref'i ve men'i) ve tazminat davaları ve yine eser sahipliğinin tespiti davasını açmak imkânı verilmiştir. FSEK'in 19/1. maddesindeki hallerde ise adı geçenlere kendi namlarına kullanabilecekleri müstakil bir hak tanınmamıştır. Bu fıkra da sayılan haklar eser sahibinin 14/1 ve 15/1. fıkralardaki hakların kullanım tarzını belirleme yetkisi ile sınırlı olup, anılan hakların ihlali hâlinde maddede adı geçenlere tecavüzün giderilmesi ve önlenmesi için gerekli davaları açabilmek hakkını verdiği halde; FSEK'in 70/1. maddesine dayalı tazminat isteme hakkı vermez." denilmiştir.⁶⁹

Bu karar ve başka kararlarında da görüldüğü gibi Yargıtay tarafından manevî hakların ihlalinin dolayı manevî tazminat talepleri konusunda, 19. maddenin birinci ve ikinci fıkrasına göre bir ayırım yapılmakta ve hakları kullanma yetkisi olan mirasçılarca Kanunun 14 ve 15. maddelerinin birinci fıkralarında öngörülen manevî hakların ihlalinin dolayı manevî tazminat istenemeyeceği ifade edilmektedir. Buna mukabil, md. 19/2'de belirtilen manevî hakların ihlali halinde mirasçıların manevî

⁶⁹ Davacılar, işleme eser sahibi olan miras bırakanın eşi ve çocuğu olup, 19. maddeye göre manevî hakları kullanabilecek kişilerdir. Dava konusu uyuşmazlıkta çözümlenmesi gereken husus, işleme eser sahibinin ölümünden sonra bu eserin davalı şirket tarafından izinsiz olarak umuma arz edilmesi nedeniyle FSEK'in 14/1. fıkrası yoluyla aynı Yasanın 70/1. maddesine göre davacı mirasçıların manevî hak tazminatı isteyip isteyemeyeceklerine ilişkindir. Bunun dışında, miras bırakana ait işleme eserin izinsiz olarak umuma arz edilmesinin ve yayımlanma tarzının ayrıca, onun şeref ve haysiyetini zedeleyecek mahiyette olduğu yani FSEK'in 14/3. maddesinin de ihlal edildiği hakkında bir iddia ve taraflar arasında uyuşmazlık mevcut değildir. O halde, öncelikle FSEK'in 19. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının mirasçılarına sağladığı hak ve yetkilerin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. 5846 sayılı FSEK'in 19. maddesinin düzenleme biçimi göz önüne alındığında, anılan maddenin birinci fıkrasında; yukarıda sayılan kişilere 'sırasıyla' FSEK'in 14/1 ve 15/1. maddelerinde düzenlenen manevî hakların 'kullanım tarzını tespit etme yetkisinin' verildiği, ikinci fıkrada ise, aynı Yasanın 14, 15 ve 16. maddelerinin üçüncü fıkrasında sayılan manevî hakları 70 yıl için 'kendi namlarına kullanma hakkının' verildiği anlaşılmaktadır. Böylece, 19. maddede ayrı ayrı hak ve yetkilerin niteliği, bu hakları kullanabilecek kimseler ve sınırları belirterek eser sahibinin ölümünden sonra da bu maddede sayılan manevî hakları koruma altına alınmıştır. FSEK'in 19/1 maddesinde sayılan kimseler, 14/1 ve 14/2. fıkrası kapsamındaki manevî hakların kullanım tarzını eser sahibinin ölümünden sonra onun arzusuna uygun olarak belirleyecek ve bu haklarını koruyacaklardır. Başka bir anlatımla, yasada adı geçenler murise ait, eserin umuma arz edilip edilmemesi, yayımlanma zamanı ve tarzını tayin yetkisi ile eseri sahibinin adı veya müstear adı ile yahut adsız olarak umuma arz etme veya yayımlama yetkisinin kullanımını murisin arzusuna uygun bir biçimde yerine getireceklerdir. Ayrıca, murisin sayılan manevî haklarına bir tecavüz halinde de, adı geçen kişiler kendilerine tanınan bu yetkinin doğal bir sonucu olarak tecavüz edene karşı tecavüzün ref'i ve men'i davalarını açabileceklerdir. FSEK'in sözü edilen 14/1 ve 15/1. maddelerinin ihlali halinde 19/1. fıkrada adı geçenlerin -somut uyuşmazlıktaki mirasçılar da dâhil- manevî tazminat isteyip isteyemeyecekleri hususunun açıklığa kavuşturulması için aynı maddenin ikinci fıkrasının da birlikte incelenmesi gereklidir. FSEK'in 19/2. fıkrasında adı geçenlerin sahip oldukları haklar ve bunların sınırları birinci fıkradan farklı bir biçimde düzenlenmiştir. İkinci fıkrada, 14, 15 ve 16. maddelerin üçüncü fıkralarında sayılan manevî haklar bakımından adı geçenlere, eser sahibinin ölümü ile birlikte halefiyet veya mirasçılık sıfatından ayrı olarak 70 yıl süre ile kanundan doğan bağımsız bir hak tanınmıştır. Söz konusu hak ile, eser sahibinin ölümünden sonra şeref ve haysiyetini zedeleyecek nitelikteki manevî hak ihlallerinin ortaya çıkması veya eser sahipliğinin ihtilafli olması hallerinde, maddede adı geçenlere her türlü önleyici (tecavüzün ref'i ve men'i) ve tazminat davaları ve yine eser sahipliğinin tespiti davasını açmak imkânı verilmiştir. FSEK'in 19/1. maddesindeki hallerde ise adı geçenlere kendi namlarına kullanabilecekleri müstakil bir hak tanınmamıştır. Bu fıkra da sayılan haklar eser sahibinin 14/1 ve 15/1. fıkralardaki hakların kullanım tarzını belirleme yetkisi ile sınırlı olup, anılan hakların ihlali halinde maddede adı geçenlere tecavüzün giderilmesi ve önlenmesi için gerekli davaları açabilmek hakkını verdiği halde; FSEK'in 70/1. maddesine dayalı tazminat isteme hakkı vermez. Bu açıklamalardan sonra somut uyuşmazlığa dönüldüğünde; işleme eser sahibinin mirasçısı olan davacıların isteminin, eserin davalı şirket tarafından izinsiz olarak umuma arz edilmesi nedeniyle FSEK'in 14/1. maddesi yoluyla aynı Yasanın 70/1. maddesine dayalı manevî hak tazminatı olduğuna göre, FSEK'in 19/1. fıkrası uyarınca davacıların tazminat talep etme hakları olamayacağından dolayı istem reddedilmelidir. Mahkemece aksine düşüncelerle tazminata hükmedilmesi doğru görülmediğinden kararın bozulması gerekmiştir. Yargıtay 11 HD, 2005/12769, 22.12.2005.

tazminat davası açmaya yetkili oldukları içtihat edilmiştir. Buna gerekçe olarak; md. 19'un ikinci fıkrasıyla atıfta bulunulan 14, 15 ve 16. maddelerin üçüncü fıkralarında sayılan manevî haklar bakımından mirasçılara eser sahibine halefiyet veya mirasçılık sıfatından bağımsız olarak 70 yıl süreyle kendi namlarına kullanabilecekleri bir hak tanındığı, manevî tazminat talebinin de bu kapsamda olduğu ifade edilmektedir.

Yargıtay HGK, 19. madde kapsamında manevî tazminat talebinin tartışma konusu olduğu kararının 11. Hukuk Dairesince bozulmasına karşı Ankara 2. FSHH Mahkemesinin verdiği ısrar kararı üzerine konuyu müzakere etme imkânı bulmuştur. Ancak, bizce de son derece yerinde olan yerel mahkemenin ısrar gerekçeleri yeteri kadar değerlendirilmeksizin Daire ilamının onanmasına karar verilmiştir.⁷⁰ Buna rağmen 2008 ve 2011 yıllarında verdiği muhtelif kararlarında, davalının eser sahibinin ismine yer vermeksizin eserin izinsiz umuma arzı sebebiyle mirasçılar tarafından açılan davalarda dermeyan olunan manevî tazminat taleplerinin kabulüne ilişkin yerel mahkeme kararlarını onamıştır. Bu kararlarında Dairenin, hem daha önce kendisi tarafından verilen kararlar ve hem de HGK kararıyla tezat teşkil edecek şekilde, davacıların 19. maddenin ilk fıkrasındaki hakların ihlaline dayalı manevî tazminat taleplerini hukuka aykırı görmemiştir. Bu da Yargıtay'ın konuyla ilgili tutarlı ve istikrarlı bir yol izlemediğini göstermektedir.

Kanaatimizce, manevî tazminat davası açılıp açılmayacağına ilişkin olarak 19. maddenin birinci fıkrasıyla ikinci fıkrası arasında atıfta bulunulan manevî haklar bakımından bir ayrım yapılmasına gerek yoktur.⁷¹ Zira bu iki fıkrada belirtilen manevî haklar arasındaki en mühim fark; ilkinde hakların kullanım süresinin belirtilmemiş olmasına karşın, ikincisinde bu hakların eser sahibinin ölümünden itibaren 70 yıl süreyle kullanılacağına hükme bağlanmış olmasıdır. İkinci fıkrada belirtilen hakların mezkûr kişilerce *kendi namlarına* kullanılacağına açıkça belirtilmiş olması, bunların (FSEK 14/3, 15/3 ve 16/3'te zikredilenler) birinci fıkrada belirtilenlerden (FSEK 14/1 ve 15/1) farklı bir değerlendirmeye tabi tutulmasını gerektirmez.

Zira birinci fıkradaki hakların kimin namına kullanılacağına belirtilmemiş olması bu sonucu değiştirmez. Bu haklar da zaten eser sahibinin ölümünden sonraki dönemde kullanılan haklardır. Ölüm kişiliği ve dolayısıyla hak ehliyetini sona erdiren bir hukukî olay olduğuna göre, ölmesiyle birlikte eser sahibinin hak süjesi olma vasfı ortadan kalkmış olur. Bunun sonucu olarak da bahse konu yetkiler, eser sahibinin ölümünden sonra vasiyeti tenfiz memuru, bu tayin edilmemişse sırasıyla sağ kalan eşi ile çocukları ve mansup mirasçıları, ana-babası, kardeşleri tarafından kullanılır. Bu kullanımın sadece eser sahibinin adına ve menfaatine olduğu söylenemez. Kanunda

⁷⁰ Bu konudaki 11 HD 2007/4583 ve 19.03.2007; Ankara 2FSHHM 2008/4, 17.01.2008. Ayrıca HGK 2008/398, 28.05.2008. Kararının tam metinleri için bkz. Merdivan (Yavuz ve Alica) (n 17) 691 vd.

⁷¹ Aynı yönde bkz Merdivan (Yavuz ve Alica) (n 17) 691 vd. Aynı yöndeki tenkitler için bkz. Ateş (n 54) 91. Ayrıca bkz Tosun (n 2) 328-330.

belirtilmemiş olsa da mirasçılar 1. fıkradaki hakları da murisin eseri dolayısıyla fiilen kendi namlarına kullanılmış olur.⁷²

Netice itibarıyla, manevî tazminat davası açma konusunda md. 19'un ilk fıkrasıyla ikinci fıkrasında yer verilen haller bakımından bir ayırım yapmanın rasyonel bir açıklaması yoktur. Yargıtay tarafından ileri sürülen gerekçenin hukukîliği de tartışmadan varestede değildir.⁷³

VII. Manevî Hakların Kullanım Tarzı ve Kullanım Süreleri

Eser sahibine hukuken tanınan manevî haklar mahiyeti itibarıyla bir kısmı müspet ve bir kısmı da menfî yetkiler içerir. Eser sahibine tanınan malî haklar da böyledir. Müspet yetkiler eser sahibinin, eserinden doğrudan veya dolaylı yararlanmasını; menfî yetkiler ise, üçüncü kişilerin eser sahibinin haklarına müdahalesine karşı koyma yetkilerini ifade eder. Eserin umuma arz zamanı ve tarzını belirleme, eser hakkında bilgi verme; eseri, sahibinin adı veya müstearıyla yahut adsız olarak umuma arz etmek veya yayımlama hususunda karar verme yetkileri müspet yetkililerdir.

Kanununun 19. maddesinde belirtilen kişiler, bu maddede atıfta bulunulan manevî haklar hangi yetkileri ihtiva ediyorsa, o yetkileri nitelik ve gereklerine uygun olarak kullanırlar. Bu konuda eser sahibinin arzu ve iradesine göre hareket edilmelidir. Eser sahibi iradesini sağlararası bir muamele veya ölüme bağlı tasarrufla açıklamış olabilir. Bu takdirde yetkinin kullanılmasında eser sahibinin açıklanmış iradesi dikkate alınmalıdır.

Hakkın nasıl kullanılacağı hususunda eser sahibine atfî kabil bir tespit yapılamıyorsa; onun hayattayken bir yazar, bir müzisyen, bir ressam, bir sanatçı olarak sergilediği tutum ve davranışları; kişi, kurum ve olaylar hakkındaki telakkileri ve bakış açısı, hayat tarzı ve dünya görüşü gibi özellikleri göz önüne alınmalı; bu suretle, yaşaydı bu konuda onun tarafından beyan edilmesi muhtemel ve farazi iradesinin tespitine çalışmalı, ona ait manevî haklar bu tespitler doğrultusunda kullanılmalıdır. Örneğin, eser sahibine ait bir kitabın, onun dünya görüşüne zıt bir görüş sahibi yayınevi aracılığıyla yayımlanmaması gerekir. Muhafazakâr bir dünya görüşüne sahip bir fotoğrafçının eseri, çoğunlukla açık saçık fotoğrafların basılıp yayımlandığı gazete ve dergilerde veya internet mecralarında umuma arz edilmemelidir. Sonuç olarak yetkili kişiler, hakları, eser sahibi hayatta olsaydı “kabul etmezdi” denilecek bir şekilde, formatta, tarzda, zamanda ve mecrada kullanılmaktan kaçınılmalıdır.

⁷² Bir kararında Yargıtay 11. HD özetle “Çoğaltma ve yayma gibi malî haklarına sahip bulunduğu, halk müziği sanatçısı müteveffa *Hasret Gültekin*'in eser sahibi ve icracı sanatçısı olduğu ‘Rüzgâr Kanatlarında’ isimli (ses tespitini içeren) kaseti, mirasçısı olan eşinden izin almaksızın ve üzerine ‘Yobaz Katliamı Şehidi’ ibaresini ekleyerek piyasada satışa çıkaran davalının, eseri kamuya sunuş biçiminin müteveffa eser sahibinin itibarını zedeleyici biçimde olduğu, mirasçısı olan eşinin bu eylem sebebiyle manevî tazminat istenme hakkının bulunduğu” karar vermiştir. Bkz. Yargıtay 11 HD, 1996/3567, 16.05.1996 Merdivan (Yavuz ve Alica) (n 17) 842.

⁷³ Yargıtay’ın bu hususa ilişkin görüşünün ayrıntılı değerlendirilmesi ve tenkitleri bkz. Merdivan (n. 21) 111-118.

Eser sahibinin ölümünden sonra manevî hakların kullanılacağı süre 19. maddede tespit edilmiştir. Buna göre; vasiyeti tenfiz memuru, eser sahibinin sağ kalan eşi, çocukları, mansup mirasçıları, ana – babası ve kardeşleri, eser sahibine 14, 15 ve 16. maddelerin üçüncü fıkralarında tanınan hakları eser sahibinin ölümünden itibaren yetmiş yıl müddetle kullanabilirler (FSEK 19/2).

Buna mukabil, Kanunun 19. maddesinin birinci fıkrası hükmünde belirtilen kimselerin, eser sahibine 14 ve 15. maddelerin birinci fıkralarında tanınan hakları, ne kadarlık süreyle kullanabileceği konusunda bir sarahat yoktur. Bu durumda, eser sahibince kullanma yetkisi bir kimseye bırakılmışsa haklar o kişi tarafından kullanılacaktır. Böyle bir kimse yoksa vasiyeti tenfiz memuru, o da tâyin edilmemişse, sırasıyla eser sahibinin sağ kalan eşi ile çocukları ve mansup mirasçıları, ana – babası ve kardeşlerinden en son hayatta kalan kişinin ömrü boyunca bu haklar kullanılabilir. Ayrıca malî hak devralmış kişiler de bahse konu yetkileri, devraldıkları malî haklardan yararlanmanın gerektirdiği ölçüde kullanılabilir.⁷⁴

Malî hak sahiplerinin kullanabilecekleri süre, malî hakların korunma süresiyle sınırlıdır. Koruma süresi dolduktan sonra malî hak sahiplerinin manevî hakları kullanma yetkisi de sona erer. Süresi dolduğunda, malî hak sahibinin korunmaya değer menfaatleri tükenir; böylece manevî hakları kullanma gerekçesi de ortadan kalkar. Malî haklar, koruma süresinin dolmasından evvel sona erecek şekilde verilmiş ise, malî hak sahibinin manevî hakları kullanma süresi bununla sınırlıdır. Meselâ eser sahibi, sahip olduğu eserin yayın hakkını ölmeden bir yıl evvel 15 yıllık süreyle bir kişiye devretmiş olsa, bu hakkı devralan kişi eser sahibinin ölümünden itibaren, şartların oluşması hâlinde, en çok 14 yıl süreyle manevî hakları kullanabilir.

Kanunda, memleket kültürü bakımından önemli görülen eserlere ilişkin manevî hakların Kültür Bakanlığı tarafından kullanılabilmesi için herhangi bir süre sınırlaması öngörülmemiştir. Bu sebeple, eser sahibinin ölümü üzerinden ne kadar süre geçmiş olursa olsun, hiç kimse, memleket kültürü bakımından önem arzeden eseri, onu meydana getirenin şeref ve itibarını zedeleyecek şekilde yayımlayamaz, kamuya sunamaz, sahiplenemez, onu kendisinin meydana getirdiği iddia ederek kendisine izafe edemez; eserde sahibinin şeref ve itibarını zedeleyecek şekilde değişiklik yapamaz, eseri tahrip, tahrif ve tağyir edemez. Söz gelimi, bir kimse *Yunus Emre*'nin şiirlerinde ufak çaplı değişiklikler yaparak intihâl suretiyle kendisine mal edemez. Aynı şekilde *Mevlana*'nın *Mesnevi*'de anlattığı hikâyeleri veya hikmetli sözleri aşırma suretiyle kendisine mal edemez. Keza, *Ayiter*'in ifade ettiği gibi, *Itrî* veya *Dede Efendi*'nin bestelerini dans müziği haline getirilemez.⁷⁵ Bu tür eserler üzerindeki manevî hakların ihlali, herhangi bir süre sınırına tabi olmadan hukukî yollara başvurmak suretiyle Bakanlıkça engelleyebilir.

⁷⁴ Erel (n 1) 286 ve 287.

⁷⁵ Ayiter (n 15) 202.

VIII. Manevî Hakları Kullanım Yetkisinin Kanundan Kaynaklanan Devir ve İntikali

Eser sahibinin şahsına bağlı ve onun tarafından vücuda getirilen eser dolayısıyla korunan manevî haklar, kural olarak başka bir kimseye devredilemez. Aynı şekilde bu hakların eser sahibinin ölümüyle mirasçılara intikali de mümkün değildir. Bununla birlikte, kanun koyucu manevî hakların kullanılma yetkilerinin devrine izin vermiştir. O nedenle eser sahibi bu *hakların kullanımı yetkisini* başka bir kimseye verebilir. Keza bu haklar eser sahibi öldükten sonra Kanunun 19. maddesinde zikredilen kişi ve kurumlarca kullanılabilir.

Bunların dışında, manevî hakların kullanım yetkilerinin, bir kanun hükmüyle, eser sahibi dışındaki kişilere devredilmiş sayıldığı haller de vardır. Manevî hakların kullanım yetkilerinin, eser sahibinin iradesinden bağımsız olarak, doğrudan doğruya kanundan kaynaklanan devir ve intikaline konu bütünlüğü bakımından burada kısaca değinilmesinde yarar vardır.

Filhakika, Türk Hukukunda manevî hakların kullanım yetkilerinin bu kabilden devir ve intikaline imkân veren kanun hükümleri mevcuttur. Nitekim FSEK'in 10/4. maddesi,⁷⁶ 12. maddesi⁷⁷ ve 18/2. maddesi⁷⁸ bu kabilden hükümler içermektedir. Hakların kullanım yetkisinin doğrudan doğruya kanundan dolayı eser sahibi dışındaki kişilere ait olduğu hallerden biri de 818 sayılı eski Borçlar Kanununun 385. maddesidir. Konu 6098 sayılı TBK'nun 501. maddesinde yeniden düzenlenmiştir.⁷⁹ Mezkûr maddelerde, eser üzerindeki hakların kullanım yetkisinin eser sahibi dışındaki kişilere ait olduğu ifade edilmekte olup, genel olarak eser sahibi olmayan kişilere ait olan yetkilerin malî haklara ilişkin yetkiler olduğu kabul edilmektedir.

FSEK'in 10. maddesinin dördüncü fıkrası, birden fazla kişinin iştirakiyle meydana getirilen iştirak halinde eser üzerindeki hakların, aksine anlaşma veya kanun hükmü yoksa, eser sahiplerini bir araya getiren gerçek veya tüzel kişi tarafından kullanılmasını öngörmektedir. Mezkûr Kanunun 12. maddesi, anonim olarak yayımlanan eserler üzerindeki eser sahibine ait hak ve yetkilerin yayımlayan

⁷⁶ FSEK'in 10. maddenin 4. fıkrası şu şekildedir: “Birden fazla kimsenin iştiraki ile vücuda getirilen eser, ayrılmaz bir bütün teşkil ediyorsa bir sözleşmede veya hizmet şartlarında veya eser meydana getirildiğinde yürürlükte olan herhangi bir yasadaki aksine öngörülmediği takdirde birlikte eser üzerindeki haklar eser sahiplerini bir araya getiren gerçek veya tüzel kişi tarafından kullanılır. Sinema eseri ile ilgili haklar saklıdır.”

⁷⁷ Kanunun 12. maddesi şu şekildedir: “Yayımlanmış olan bir eserin sahibi 11 inci maddeye göre belli olmadıkça, yayımlayan ve o da belli değilse çoğaltan, eser sahibine ait hak ve yetkileri kendi adına kullanabilir./Bu yetkiler, 11 inci maddenin 2 nci fıkrasındaki karine ile eser sahibinin belli olmadığı hallerde konferansı verene veya temsili icra ettirene aittir./Bu maddeye göre yetkileri kimselerle asıl hak sahipleri arasındaki münasebetlere, aksi kararlaştırılmamışsa, adi vekâlet hükümleri uygulanır.”

⁷⁸ Kanunun 18/2. Maddesi; “Aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça; memur, hizmetli ve işçilerin işlerini görürken meydana getirdikleri eserler üzerindeki haklar bunları çalıştıran veya tayin edenlerce kullanılır. Tüzel kişilerin uzuvları hakkında da bu kural uygulanır.” hükmünü ihtiva etmektedir.

⁷⁹ 6098 sayılı TBK'nun “Sipariş üzerine yayım sözleşmesi” kenar başlıklı 501. Maddesi şu şekildedir: “Bir veya birkaç kişi, yayımcının belirlediği plana göre bir eser meydana getirmeyi üstlenirlerse, sadece sözleşmeyle kararlaştırılan ücrete hak kazanırlar./Bu durumda, sözleşme konusu malî haklar yayımcıya ait olur.”

tarafından, yayımlayan belli değilse çoğaltan tarafından; anonim bir eserin temsili suretiyle kamuya sunulduğu durumlarda ise eseri temsil eden ve icra ettiren tarafından kendi namlarına kullanılacağını hükme bağlamıştır. Aynı şekilde 18. maddenin 2. fıkrasında da, bir işverene bağlı olarak onun işini götüren işçi, memur ve hizmetli veya bir tüzel kişinin organı tarafından meydana getirilen eserler üzerindeki hakların, aksine anlaşma yoksa veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmıyorsa, işveren tarafından kullanılacağı ifade edilmektedir. TBK'nun sipariş üzerine yayım sözleşmesini düzenleyen 501. maddesinde ise, yayımcının belirlediği plana göre bir veya birden fazla kişi tarafından meydana getirilen eserler üzerindeki sözleşme konusu malî hakların yayımcıya ait olduğu hükme bağlanmıştır.

FSEK'te yer alan hükümler, eseri meydana getiren hakiki eser sahiplerine ait hakların, eser sahipleriyle çeşitli nedenlerden dolayı hukukî münasebeti bulunan kişilerce kullanılacağını öngördükleri halde, bu hakların hangi haklar olduğu belirtilmemiştir. Bu durumda, eser üzerinde üçüncü kişilere kanundan dolayı kullanım yetkisi verilen hakların malî haklar olduğuna kuşku yoktur. Zira bunlar doğası gereği ve hukukî niteliği itibarıyla da eser sahibinin iradesiyle devir ve intikale elverişli haklardır. Kanunda “kullanılmaları”ndan söz edildiğine göre, bu hakların özü sahibinde kaldığı halde, kullanım yetkilerinin kanunda belirtilen kişilere ait olduğunun kabulü gerekir.⁸⁰ TBK 501. maddede ise sipariş eser üzerindeki sözleşme konusu malî hakların yayımcıya ait olduğu açıkça ifade edilmiştir.

Bu tür eserler üzerindeki manevî haklara ilişkin kullanım yetkilerinin kanundan dolayı üçüncü kişi tarafından kazanılmış sayılıp sayılmayacağı tartışmalıdır. Tartışmanın nedeni, Türk hukukunda manevî hakların devredilemeyeceği yönündeki kabuldür. Ancak öğretilerde ekseriyetle; malî hakları kullanma yetkisini FSEK'in 10/4, 12 ve 18/2. maddeleri ile TBK'nun 501. maddesi hükümlerine göre doğrudan doğruya kazanan üçüncü kişilerin, yetkili oldukları malî haklardan yararlanabilmeleri için, kullanılması gerekli manevî hakları da kullanabilecekleri kabul edilmektedir. Dolayısıyla eser sahibi, malî hakları kullanma yetkisini kanundan alan kişileri, eser üzerindeki mânevî hakları kullanmaktan menedemez; onların bu hakları kullanmasına katlanmak zorundadır. Ancak bu kişilerin, manevî hakları kullanırken eser sahibinin adına, şeref ve itibarına zarar vermemeleri gerekir. Aksi halde eser sahibi manevî hakların kullanılmasına karşı çıkma yetkisine sahip olur.⁸¹

Örneğin bir yayınevinde grafikerlik yapan kişinin çizdiği güzel sanat eseri vasfındaki kitap kapakları üzerindeki malî haklar, FSEK md. 18/2 kapsamında yayınevi tarafından kullanılır. Yayınevinin grafik-tasarımlarını kitap kapağına kullanabilmesi için, grafikerden özel bir izin almasına gerek yoktur. Grafikerin de, eser sahibi olarak haiz olduğu umuma arz yetkisine dayanarak, kapak tasarımlarının

⁸⁰ Ayrıntı için bkz Ateş, (n 54) 359-363.

⁸¹ ibid 363-367.

yayınevi tarafından bu şekilde yayımlanarak umuma arzını engellemesi mümkün değildir. Çünkü grafik tasarımların üzerindeki malî hakların kullanılabilmesi için, somut olayda, eser sahibinin umuma arz yetkisinin de yayınevince kullanılması zorunluluk arzeder.

Eser üzerindeki hakları kullanma yetkisini kanundan alan kişinin ölümü halinde, manevî haklar, FSEK md. 19 hükümlerinde öngörülen şartlara göre, ölenin külli ve cüz’i haleflerince de kullanılabilir. Çünkü bu kimseler malî hakları da kanundan aldıkları yetkiyle kullanmaktadırlar. Onların malî hakları kullanma yetkileri, hukuken “kanuni tam ruhsat” mahiyetini taşır.⁸² O nedenle kanuni ruhsat kapsamında kazanılan malî hakların kullanılabilmesi için zorunlu olan manevî yetkiler, malî haklara halef olanlarca da kullanılabilir. Aksi halde, kanundan doğan malî hakları kullanma ve yararlanma yetkisine sahip olmanın bir anlamı olmaz.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

⁸² ibid 352-353.

Bibliyografya/Bibliography

- Adeney, E 'The Moral Rights of Authours and Performers, An International Comparative Analysis' (New York 2006)
- Ahlberg/Götting, *BeckOK Urheberrecht*, (UrhG § 28) (28. Aufl, München 2020)
- Akkanat, H, *Ölümün Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi*, (Filiz 2004)
- Aksu, M, 'Eser yaratıcının Eseri Üzerindeki Manevî Hakları (Eser Yaratıcısı Kişilik hakkı) ile Genel Kişilik Hakkı İlişkisi Üzerine Bir Deneme' *Prof. Dr. Rona Serozan 'a Armağan* (1. Baskı, Onikilevha 2010) C. I 121-158
- Arslanlı, H, *Fikri Hukuk Dersleri II Fikir ve Sanat Eserleri* (Sulhi Garan Matbaası 1954)
- Ateş, M, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği* (1. Baskı, Adalet 2012)
- Ateş, M, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması* (1. Baskı, Seçkin 2003)
- Ateş, M, 'Fikir ve Sanat Eseri Sahipliğinin Tespiti Davası' *Fikir ve Sanat Hukukuna Dair Makalelerim* (Adalet 2017)
- Ayiter, N, *Hukukta Fikir ve Sanat Eserleri* (S Yayınları 1981)
- Dietz, A, 'The Moral Right of the Author: Moral Rights and Civil Law Countries' (1994) 19 VLA JL & Arts 199
- Dreier/Schulze/Schulze, *Urheberrechtsgesetz-Kommentar*, (UrhG § 28) (6. Aufl, 2018)
- Dural, M ve Öz T, *Miras Hukuku* (14. Baskı, Filiz 2019)
- Erel, NŞ, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku* (3. Baskı, Yetkin 2008)
- Gökyayla, EK, *Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi* (2. Baskı, Yetkin 2001)
- Gökyayla, EK, 'Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda Düzenlenen Hakların Miras Yoluyla İntikali' *Prof. Dr. Fikret Eren 'e Armağan* (1. Baskı, Seçkin 2006) 522-557
- Hirsch, EE, *Fikri Say C II: Fikri Haklar (Telif Hakları)* (İstanbul 1947)
- Karakis, B, 'Moral Rights, French, United States, Soviet Compliance Wiht Article 6bis of Bern Convention' (1994) 5Touro Int'l L Rev 105 [www.http://heionline.org](http://heionline.org)
- Kikkis, I, 'Bilgi toplumunda Eser Sahibinin Manevî Haklarının Geleceği' (Çevr Kelağa, Aİ) (2007) 12 Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi 951-973
- Kılıçoğlu, AM, *Miras Hukuku* (1. Baskı, Turhan 2018)
- Merdivan, F (Yavuz, L ve Alıca, T) *Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Yorumu C II (1-47. Maddeler)* (1. Baskı, Seçkin 2013)
- Merdivan, F, 'Manevî Hakların Eser Sahibinin Ölümünden Sonra Kullanılması ve Yakınların Dava Hakkı (Konuyla İlgili Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi)' (2014) 1 FMR 94-144
- Oğuzman, K, *Miras Hukuku* (6. Baskı, İstanbul 1995)
- Öztan, F, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku* (1. Baskı, Turhan 2008)
- Pierer, J, 'Die persönlichkeitsrechte Urhebers nach dem Tod' (2019) GRUR 476-483
- Serozan, R, 'Mirasçıya Geçen ve Geçmeyen Haklar, Mirasçının Aslında Kazandığı haklar ve Miras Bırakanın ölüm Sonrasına Uzanan Hakları' Prof. Dr. Nihal Uluocak'a Armağan (1. Baskı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 1999) 311-317
- Strowel, A, *Droit d'Auteur et Copyright, Divergences et Convergences* (Bruxelles 1993)
- Suluk, C, Nal, T ve Karasu R, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (3. Baskı, Seçkin 2019)

- Suluk, C ve Orhan, A, *Uygulamalı Fikri Mülkiyet Hukuku: Genel Esaslar-Fikir ve Sanat Eserleri* (Arıkan 2005)
- Tosun, Y, *Medeni Hukuk, Sözleşme Hukuku ve Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Manevi Haklar* (1. Baskı, Onikilevha 2016)
- Tekinalp, Ü, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (5. Baskı, Vedat 2012)
- Topçuoğlu, H, *Fikri Haklar Ders Notları* (Ankara 1964)
- Yavuz, L, 'Eser Sahibinin Eserini Kamuya Sunma Hakkı (FSEK Mad 14) ve Manevi Hakların Üçüncü Kişiler ve Eser Sahibinin Yakınları Tarafından Kullanılması (FSEK Mad 19)', (2007) 33(1-2) Yargıtay Dergisi 59-70